

Neki čimbenici povezani sa stavovima studentica i studenata o tjelesnom kažnjavanju djece

Galešić, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:384727>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-24**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**NEKI ČIMBENICI POVEZANI SA STAVOVIMA STUDENTICA I STUDENATA O
TJELESNOM KAŽNJAVANJU DJECE**

Diplomski rad

Matija Galešić

Mentor: prof. dr. sc. Gordana Keresteš

Zagreb, 2023.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su prenesi.

U Zagrebu, 10.5.2023.

Matija Galešić

Sadržaj

Uvod.....	1
Tjelesno kažnjavanje kao metoda odgoja	2
Posljedice primjene tjelesne kazne u odgoju	3
Zastupljenost primjene tjelesne kazne u odgoju u RH.....	4
Stavovi prema primjeni tjelesne kazne u odgoju.....	5
Varijable povezane sa stavovima o tjelesnom kažnjavanju	5
<i>Rod.....</i>	<i>5</i>
<i>Iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu</i>	<i>6</i>
<i>Znanje i informiranost.....</i>	<i>8</i>
Cilj i problemi.....	11
Metoda	13
Sudionici	13
Instrumenti	14
Postupak	14
Analiza podataka i rezultati.....	15
Rasprava	20
Zaključak.....	27
Literatura	29
PRILOZI	33
Prilog A	34
Prilog B	37
Prilog C	38
Prilog D.....	40

Neki čimbenici povezani sa stavovima studentica i studenata o tjelesnom kažnjavanju djece

Factors related to attitudes of female and male students about usage of corporal punishment of children

Matija Galešić

Sažetak

Unatoč tome što je tjelesno kažnjavanje djece u Republici Hrvatskoj zakonski zabranjeno, ono je još uvijek prisutno, a u dijelu populacije prisutni su i pozitivni stavovi prema njegovoj primjeni. Poznavanje čimbenika povezanih sa stavovima prema tjelesnom kažnjavanju može doprinijeti kreiranju preventivnih programa i, u konačnici, smanjenju tjelesnog kažnjavanja djece. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata i studentica o primjeni tjelesne kazne u odgoju ovisno o njihovom iskustvu tjelesnog kažnjavanja, vrsti studija kojeg pohađaju te znanju o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja u Republici Hrvatskoj. U istraživanju je sudjelovalo 215 studentica i 86 studenata s područja Republike Hrvatske koji su *online* putem ispunili *Podljestvicu uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*. Provedbom složene analize varijance utvrđeno je kako postoje statistički značajne razlike u stavovima studenata i studentica o primjeni tjelesne kazne u odgoju te da su one ovisne o iskustvu tjelesnog kažnjavanja i vrsti studija kojeg pohađaju. Studenti su imali permissivnije stavove prema primjeni tjelesne kazne u odgoju nego studentice. Dodatno, studenti koji su imali iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, kao i oni koji nisu pohađali studije u čijim su programima zastupljene teme iz područja dječjeg razvoja i odgoja, imali su permissivnije stavove u odnosu na ostale sudionike (studentice te studente koji nisu imali iskustvo tjelesnog kažnjavanja i one koji su pohađali studije u čijim su programima zastupljene teme o dječjem razvoju i odgoju). Dobiveni rezultati sugeriraju da je u programima kojima se nastoji potaknuti razvoj negativnih stavova prema tjelesnom kažnjavanju djece (a tim putem i smanjiti primjena tjelesnih kazni u odgoju) posebnu pažnju potrebno pridati stavovima muškaraca.

Ključne riječi: Stav prema primjeni tjelesne kazne u odgoju, rodne razlike, iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, vrsta studija, zakonska regulativa

Abstract

Despite the existing restriction of corporal punishment in Croatia, this parental behavior is still present as are positive attitudes about it. Knowing the factors associated with attitudes about the usage of corporal punishment of children can contribute to creating preventive programs, and ultimately result in the reduction of corporal punishment of children. This study aimed to examine differences in attitudes based on gender in the justification of corporal punishment of children and determine how the experience of corporal punishment in childhood, type of educational program in colleges and knowledge of corporal punishment restriction in Croatia are related to these differences. A total of 215 female and 86 male students from Croatia participated in the research and filled out the *Subscale of beliefs about the justification of corporal punishment*. The *Subscale* was available *online*. Two-way analyses of variance showed that there were statistically significant gender differences in justification of corporal punishment of children and that those differences are related to the experience of corporal punishment in childhood and type of educational program in colleges. Male students justified the usage of corporal punishment of children more than female students. Furthermore, male students who had experienced corporal punishment during their childhood and those who did not attend educational programs in their colleges which include topics about child development and rearing were more prone to justification, than the remaining participants (female students, and male students who did not experience corporal punishment in childhood, as well as male students who attended colleges where educational programs include topics on child development and rearing). These results suggest that programs which aim to encourage development of negative attitudes about corporal punishment of children (and subsequently reduce the use of this type of behavior in child rearing) need to be more focused towards men's attitudes.

Key words: Attitudes toward corporal punishment, gender differences, experience of corporal punishment during childhood, type of educational program in colleges, the restriction of corporal punishment

Uvod

Roditeljstvo je složen proces, koji uključuje zaštitu i skrb o potomcima, kao i podržavanje njihova razvoja, od strane bioloških ili nebioloških roditelja (Holden, 2021). Kroz povijest su postojali brojni pokušaji da se definira jedna, sveobuhvatna teorija roditeljstva, no ti su pokušaji rezultirali neuspjehom (Holden, 2021). Jedan od razloga neuspjeha leži u činjenici da je roditeljstvo socijalni konstrukt, koji je ovisan, između ostalog, o vremenu i kulturi (Holden, 2021; Kušević, 2011). Vremenska dimenzija roditeljstva uključuje promjenjivost stavova i uvjerenja o roditeljstvu i odgoju kroz povijest. Aries (1962, prema Holden, 1997) u svojoj knjizi *Centuries of Childhood* navodi kako tijekom srednjeg vijeka koncept djetinjstva nije postojao, a djeca su po navršavanju sedme godine života smatrana „malim odraslima“ – po svemu identična odraslima, osim po fizičkoj veličini. Aries (1962, prema Holden, 2021) je to doba definirao kao doba koje na djecu gleda kao na odrasle ljude (engl. *adult-centered view*). Ta se percepcija djece počela mijenjati u kasnom 16. stoljeću, kada se djetinjstvo počelo prepoznavati kao zasebno razdoblje u životu. Iako su Ariesove hipoteze (1962, prema Holden, 2021) mnogo puta dovedene u pitanje, jedna od njih je prihvaćena, a to je upravo ona centralna – da način na koji društvo doživljava djecu ovisi o vremenu.

Jedan primjer promjena u uvjerenjima o roditeljstvu i odgoju kroz povijest jest promjena percepcije o ulozi oca u odgoju djece (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2015). Tradicionalni pogled na roditeljstvo smatra kako je glavni posao majke da brine o kućanstvu i djeci, dok je otac odgovoran za osiguravanje sredstava za život (Kušević, 2011). U novije se vrijeme ističe i potencira aktivnija uloga oca u roditeljstvu (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2015). Osim promjena u uvjerenjima o roditeljstvu, djeci i odgoju tijekom vremena, uvjerenja se mogu razlikovati ovisno i o kulturi kojoj pojedinac pripada. Tako se na primjer u Kini posramljivanje kao odgojna metoda smatra prihvatljivom, za razliku od pohvale (Quinn, 2003). Dodatno, pohvale se više koriste u američkim, nego u japanskim i kineskim školama (Stigler i Perry, 1988). Očigledno je kako ovi pogledi, ovisni o vremenu i kulturi, uvelike utječu na roditeljsko ponašanje prema djeci. Roditelji koji se priklanjaju tradicionalnom pogledu na roditeljstvo mogu tako raspodijeliti i svoje uloge. U takvoj će obitelji vjerojatnije majka provoditi više vremena s djecom i brinuti o njihovim potrebama, dok će otac svoj fokus usmjeriti na posao i opskrbljivanje obitelji sa svime što im je potrebno za preživljavanje.

Tjelesno kažnjavanje kao metoda odgoja

Jedno od najkontroverznijih roditeljskih ponašanja koje je bilo (i još uvijek je) srž mnogih rasprava kroz povijest i različite kulture jest primjena tjelesne kazne u odgoju (Ripoll-Núñez i Rohner, 2006). Gershoff (2008) definira tjelesno kažnjavanje kao primjenu fizičke sile u odgoju djeteta s namjerom nanošenja boli ili neugode djetetu, kao i s namjerom da se dijete kazni zbog neadekvatnog ponašanja te da se to ponašanje ispravi. U prošlosti se tjelesna kazna smatrala bezopasnom i efikasnom (Kish i Newcombe, 2015) te nužnom metodom za uspostavljanje autoriteta u odnosu s djecom (Ripoll-Núñez i Rohner, 2006). Također, diljem svijeta je postojalo uvriježeno mišljenje kako su djeca vlasništvo roditelja te da roditelji imaju pravo odgajati ih kako žele, da djeca nemaju pravo pregovarati o roditeljskom ponašanju prema njima i konačno, da je roditeljsko ponašanje unutar obitelji privatna stvar (Ripoll-Núñez i Rohner, 2006). Ovakva raširena uvjerenja pridonosila su korištenju tjelesne kazne kao uobičajenog i prihvatljivog roditeljskog ponašanja (Holden, 2002; Parke, 2002).

Slično je mišljenje kroz povijest bilo prisutno i u Republici Hrvatskoj (u nastavku teksta RH). Prema Pećnik (1996) u RH se tjelesno kažnjavanje smatralo primarnim i nužnim dijelom discipliniranja djeteta. U prilog tolerantnosti prema tjelesnom kažnjavanju idu nalazi istraživanja kojeg su provele Ajduković i Pećnik (1994). Prema tom istraživanju tjelesno je kažnjavanje bilo jednako zastupljeno u odgoju među roditeljima koji su bili prijavljeni u Centar za socijalnu skrb (danas Zavod za socijalni rad) zbog zlostavljanja i/ili zanemarivanja djeteta kao i među roditeljima koji nisu bili u sustavu socijalne skrbi. Dodatan nalaz istog istraživanja kojeg su Ajduković i Pećnik (1994) smatrale dokazom tolerancije jest podatak da se u centre za socijalnu skrb češće prijavljivalo zanemarivanje djece nego zlostavljanje. Osim što je društvo prihvaćalo tjelesnu kaznu kao bezopasnu i nužnu metodu discipline i razni su stručnjaci podržavali takvo viđenje, a mnogi još uvijek i podržavaju (Trbus i sur., 2015). Novoselec (2007) je u svojoj knjizi *Opći dio kaznenog prava* naveo kako roditeljima treba priznati pravo da tjelesno kažnjavaju svoju djecu, sve dok to ne rade na ponižavajući način i ako pri tome ne nanose tjelesne ozljede. Upravo je dimenzija postojanja tjelesne ozljede bila jedan od kriterija koji je olakšavao svrstavanje tjelesnog kažnjavanja u kategoriju „neprihvatljivo“, no kako navodi Pećnik (1996), nepostojanje tjelesne ozljede nije znak da tjelesno kažnjavanje ne postoji.

Ono što je dodatno otežavalo kategorizaciju tjelesnog kažnjavanja kao neprihvatljivog bilo je stajalište o ulozi države u odgoju djece. Odnos države prema uplitanju u odgoj i

roditeljstvo je sve do 20. stoljeća bio suviše pasivan te se smatralo kako država nema pravo uključivati se u navedene sfere života. O temi zakonske regulative tjelesnog kažnjavanja djece se počelo raspravljati zahvaljujući UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta (Trbus i sur., 2015). Glavne i prve promjene koje je Konvencija uvela jesu promjene percepcije djeteta. Konvencija je inicirala pomak od percepcije djeteta kao pasivnog pojedinca prema percepciji djeteta kao osobe koja ima prava (Kuterovac Jagodić i sur., 2003). Istaknula je kako se dijete treba promatrati u središtu obitelji i države, a time je jasno dala do znanja da je dužnost države štiti i promicati prava djeteta (Reading i sur., 2009). U skladu s tim su mnoge države u svoje zakone unijele izmjene vezane za pitanje primjene tjelesne kazne u odgoju. Prva zemlja koja je to učinila bila je Švedska, 1979. godine (Vidović, 2008). RH je primjenu tjelesne kazne u odgoju zakonom zabranila 20 godina poslije, 1999. godine (Rajter i sur., 2016) te je tako ušla u skupinu zemalja koje zakonski reguliraju primjenu tjelesne kazne kao metode odgoja. Danas se u toj skupini nalazi 65 zemalja (End Violence Against Children, 2022). Zajedno s uvođenjem promjena u zakone, došlo je i do promjena u definiciji tjelesnog kažnjavanja. Danas se tjelesno kažnjavanje smatra nasiljem u obitelji te se definira kao primjena fizičke sile u odgoju djeteta neovisno o tome je li nastupila tjelesna ozljeda ili ne (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22). Uključenost države u pitanje odgoja djece te ovakvo definiranje tjelesnog kažnjavanja ponešto olakšava svrstavanje tjelesnog kažnjavanja djece u kategoriju „neprihvatljivo“. O neprihvatljivosti tjelesnog kažnjavanja djece govore i rezultati istraživanja njegovih posljedica na djetetov razvoj.

Posljedice primjene tjelesne kazne u odgoju

Brojna istraživanja ukazuju na dugoročne i negativne posljedice tjelesnog kažnjavanja djece. Meta-analiza koju je provela Gershoff (2002) uključivala je 88 istraživanja iz različitih država te je pokazala povezanost tjelesnog kažnjavanja i nekoliko različitih štetnih posljedica po kognitivno, emocionalno i socijalno funkcioniranje djece. Prema Gershoff (2002) primjena tjelesne kazne u odgoju djece povezana je s narušenim odnosom između djeteta i roditelja, kao i s narušenim mentalnim zdravljem djeteta. Osim toga, povezana je i s povećanom dječjom agresijom i antisocijalnim ponašanjem, kao i s kriminalnim i antisocijalnim ponašanjem u odrasloj dobi.

Tijekom djetinjstva su djeci glavni izvor podrške, ljubavi i sigurnosti upravo roditelji te njihovo viđenje i ophođenje prema djetetu snažno utječe na to kako dijete samo sebe vidi i kako se vrednuje. Stoga ne samo da doživljavanje tjelesne kazne u djetinjstvu može biti

povezano s rizikom da dijete primjenjuje nasilje u vršnjačkim odnosima i da kasnije u ulozi roditelja primjenjuje tjelesnu kaznu, već može biti povezano i s djetetovim samopoštovanjem i slikom o sebi (Pećnik, 2006). Također, iako mnogi odrasli razlikuju tjelesno kažnjavanje s obzirom na intenzitet i vrstu udarca, istraživanja pokazuju kako djeca tu distinkciju ne čine (Council of Europe, 2007). Dok odrasli razlikuju pljuske (engl. *smack*) od udaraca (engl. *hit*) te smatraju kako pljuske zapravo ne bole, djeca izjednačuju pljuske s udarcima.

Iako se tjelesno kažnjavanje kao odgojni postupak učvršćuje brzim prestankom dječjeg nepoželjnog ponašanja i to se može činiti kao poželjan ishod (Aronson i sur., 2005), ono što se može dogoditi u takvim situacijama jest da će dijete naučiti ne pokazivati ponašanje za koje je kažnjeno pred osobom koja ga tjelesno kažnjava, no da neće sasvim prestati s tim ponašanjem u drugim kontekstima. To potkrepljuju istraživanja o transgeneracijskom prijenosu nasilja (Pećnik 1998; Pećnik, 2006). Dodatno, primjenom tjelesne kazne se djeci možda pokazuje kakva ponašanja su nepoželjna, no ne govori im se ništa o tome koji su oblici ponašanja poželjni.

Zastupljenost primjene tjelesne kazne u odgoju u RH

Pitanjem zastupljenosti tjelesnog kažnjavanja u odgoju, odnosno prevalencijom tjelesnog kažnjavanja, bavila su se brojna istraživanja unutar i izvan granica RH. UNICEF-ovo istraživanje je pokazalo kako 59% mladih ima iskustvo s nasilnim i agresivnim ponašanjem unutar svojih obitelji (Council of Europe, 2007). Što se tiče RH, opsežno istraživanje provedeno 1997. i 1998. godine, prije nego je tjelesno kažnjavanje zakonski zabranjeno, pokazalo je kako je 93% sudionika istraživanja tijekom djetinjstva doživjelo tjelesno kažnjavanje ili zlostavljanje (Council of Europe, 2007).

Slične je rezultate dobila i Pećnik (2006), pokazavši da je 93% studenata koji su sudjelovali u njezinom istraživanju barem jednom doživjelo neki od oblika tjelesnog nasilja unutar obitelji, od strane roditelja. Prema istraživanju Ajduković i sur. (2012), među adolescentima u dobi od 16 godina stopa tjelesnog kažnjavanja bila je 72,3%. Projekt pod nazivom „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ pokazao je kako mladi smatraju da je primjena tjelesne kazne još uvijek zastupljena u odgoju (Trbus i sur., 2015). Konkretno, 34,4% sudionika istraživanja smatralo je kako se većini djevojaka dogodilo da ih je netko unutar obitelji udario, dok je taj postotak za procjene iskustava mladića bio nešto veći – 42,1% sudionika istraživanja smatralo je da su gotovo svi mladići ili većina njih doživjeli da ih je netko unutar obitelji udario.

Stavovi prema primjeni tjelesne kazne u odgoju

Uključivanjem države u pitanje odgoja djece tjelesno kažnjavanje je postalo društveno važna tema, a što društvo o njoj misli važno je iz više razloga. Glavni je razlog činjenica da stavovi mogu predviđati buduće ponašanje (Aronson i sur., 2005). Rajter (2013) navodi kako su stavovi prema tjelesnom kažnjavanju konzistentan prediktor primjene tjelesne kazne u odgoju djece. Drugim riječima, možemo očekivati da bi pojedinci koji imaju pozitivne stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece mogli u većoj mjeri koristiti tjelesne kazne u odgoju. Osim što mogu predviđati buduće ponašanje, stavovi se mogu odraziti i na podržavanje ili nepodržavanje takvog ponašanja u okolini. Imajući to na umu, pozitivni stavovi prema primjeni tjelesne kazne koje pojedinac ima (neovisno o tome ima li ili hoće li imati djecu) mogu se odraziti na podržavanje drugih u okolini koji primjenjuju tjelesnu kaznu u odgoju. Ovo podržava i istraživanje Pećnik i Tokić (2011) u kojem je pronađena povezanost između percepcije stavova okoline o tjelesnom kažnjavanju i roditeljskog korištenja tjelesnog kažnjavanja u odgoju. Konkretnije, u navedenom je istraživanju percepcija stavova okoline o tjelesnom kažnjavanju bila značajan prediktor korištenja tjelesne kazne i kod majki i kod očeva. Također se može očekivati i obrnuto – pojedinci koji imaju negativne stavove prema primjeni tjelesne kazne u odgoju mogli bi biti manje skloni primjeni takvog ponašanja u odgoju vlastite djece te podržavanju tog ponašanja kada mu svjedoče u okolini. U skladu s tim, ispitivanje stavova je važan korak u prevenciji tjelesnog kažnjavanja djece.

Varijable povezane sa stavovima o tjelesnom kažnjavanju

Rod

Rod je često istraživana sociodemografska odrednica stavova o tjelesnom kažnjavanju. Važnost istraživanja rodnih razlika o ovoj temi dijelom proizlazi iz različitih pogleda na roditeljstvo, kao i na ulogu očeva i majki u odgoju djece kroz povijest. Unatoč tome što odnos kojeg očevo i majke razvijaju sa svojom djecom bitno može utjecati na djetetov razvoj, kao i na formiranje njegova identiteta (Raboteg-Šarić, 2001), očevo su kroz povijest bili manje uključeni u odgoj djece od majki te su nerijetko bili zanemarena tema u razvojnoj psihologiji i psihologiji roditeljstva (Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2015). Danas ipak postoji pozitivan pomak prema sve aktivnijoj ulozi očeva u odgoju djece (Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2015) zbog čega je važno istražiti stavove muškaraca (budućih očeva) prema primjeni tjelesne kazne u odgoju te ih usporediti sa stavovima žena.

Rezultati dosadašnjih istraživanja rodni razlika u stavovima o tjelesnom kažnjavanju su nejednoznačni. Prema nekim istraživanjima ne postoji razlika u stavovima muškaraca i žena o tjelesnom kažnjavanju djece (npr. Pećnik i sur., 2009; Pećnik i Tokić, 2011), dok prema drugim istraživanjima muškarci imaju permissivnije stavove (npr. Rajter i sur., 2016).

Rodne razlike u stavovima prema tjelesnom kažnjavanju često se tumače različitim pristupima odgoju dječaka i djevojčica. Pri tome se naglašava kako su djevojčice senzibilnije i više usmjerene na međuljudske odnose, dok dječaci pokazuju veću potrebu za tjelesnom ekspresijom te češće znaju biti destruktivni i agresivni (Biddulph, 2006; Moir i Jessel, 1995; Preuschoff, 2006). U skladu s tim, djevojčicama se u odgoju pristupa s većom toplinom i razumijevanjem za njihove emocije, dok se od dječaka očekuje kontrola emocija. Ovakve se perspektive mogu vidjeti u izrazima poput „ne smiješ plakati, ti si dječak“ (kako se i samo istraživanje koje je provela Marović, 2009, zove) ili “budi muško“. Iako je uloženo puno truda u suzbijanje takvih stereotipnih pogleda na i ophođenja prema djevojčicama i dječacima, ona su barem u nekoj mjeri još uvijek prisutna. Jedna od posljedica ovakvih pogleda jest veća sklonost tjelesnom kažnjavanju dječaka u odnosu na djevojčice (Akmatov, 2011), te primjena strožih tjelesnih kazni za dječake nego za djevojčice. Istraživanje koje su proveli Bilić i Bilić (2013) pokazalo je da roditelji dječake češće udaraju predmetima i/ili povlače za kosu ili uši nego djevojčice. To može dovesti i do rodni razlika u stavovima o tjelesnom kažnjavanju djece u smjeru da muškarci, koji su i sami u djetinjstvu više bili izloženi tjelesnoj kazni i strožim oblicima tjelesnog kažnjavanja, više opravdavaju primjenu tjelesne kazne u odgoju nego žene.

Iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu

Iskustva u djetinjstvu uvelike mogu utjecati na stavove o tjelesnom kažnjavanju i njegovoj opravdanosti kasnije kroz život. Socijalni psiholozi navode kako se stavovi formiraju kroz različita iskustva (Aronson i sur., 2005). Naravno, ne formiraju se svi stavovi jednako pa je tako u praksi poznato da izloženost tjelesnom kažnjavanju može otići u smjeru neopravdanja tjelesnog kažnjavanja ili s druge strane njegova opravdanja. Doživljavanje tjelesne kazne u djeci budi razne neugodne emocije, poput tuge, nepravde, povrijeđenosti, ljutnje i straha (Bilić i Bilić, 2013) te je ono isto tako povezano s nižim samopoštovanjem (Pećnik, 2006). Suočeni s takvim neugodnim iskustvom i neugodnim emocijama, djeca i mladi mogu razviti negativne stavove prema roditeljskim ponašanjima (u ovom slučaju prema tjelesnom kažnjavanju) i to se vrlo često može čuti u dječjim izjavama poput „ja nikada neću

biti kao mama/tata“. Upravo zbog povrijeđenosti koju su kao djeca doživjeli, mogu biti skloni „obećati“ da oni to isto neće raditi. Međutim, istraživanja pokazuju kako je češći suprotan smjer djelovanja, odnosno da je doživljavanje tjelesne kazne u djetinjstvu povezano s kasnijim pozitivnim stavovima prema tjelesnom kažnjavanju djece. Jedno od objašnjenja razvoja pozitivnih stavova o tjelesnom kažnjavanju u djece koja su sama bila izložena tjelesnom kažnjavanju nudi teorija učenja po modelu (Bandura i sur., 1961, prema Aronson i sur., 2005). Doživljavanje i/ili promatranje nasilja tijekom djetinjstva uči djecu kako nasiljem i udarcima mogu dobiti ono što žele, odnosno uči ih da je u redu udarati druge. Tako možemo očekivati da bi djeca koja su u djetinjstvu bila izložena tjelesnom kažnjavanju kasnije u životu mogla imati pozitivnije stavove prema primjeni tjelesnog kažnjavanja u odgoju. Literatura iz ovog područja potvrđuje da su djeca koja doživljavaju nasilje i sama sklonija činiti vršnjačko nasilje (Trbus i sur., 2015) te da i samo promatranje nasilja čini djecu podložnijom riziku da postanu zlostavljači (Aronson i sur., 2005). Izloženost tjelesnom kažnjavanju u djetinjstvu povezana je i s većom sklonosti ka korištenju tjelesne kazne kao odgojne metode u odrasloj dobi, u ulozi roditelja. Ta se pojava naziva transgeneracijski ili međugeneracijski prijenos nasilja, odnosno zlostavljanja djece u obitelji (Pećnik, 1998).

Dodatno objašnjenje učinka iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu na stavove o tjelesnom kažnjavanju nudi teorija kognitivne disonance (Festinger, 1957) prema kojoj svaka osoba teži konzistenciji između svojih mišljenja, stavova i ponašanja. S obzirom na to da su roditelji u djetinjstvu glavni modeli te glavni izvor podrške i ljubavi svojoj djeci, djeca imaju potrebu očuvati pozitivnu sliku o njima, kao i razumjeti i opravdati njihova ponašanja. Može biti da mladi koji su tijekom djetinjstva doživljavali tjelesno kažnjavanje podržavaju njegovo korištenje kao oblik discipliniranja djece kako bi smanjili kognitivnu disonancu. Nesklad se može javiti između različitih mišljenja, različitih ponašanja ili mišljenja i ponašanja. Na primjer, mišljenje da roditelji znaju najbolje za svoje dijete te iskustvo tjelesnog kažnjavanja od strane tih istih roditelja mogu biti izvor kognitivne disonance, a potom razvijanje uvjerenja da je tjelesno kažnjavanje opravdano predstavlja način da se ta kognitivna disonanca umanjí.

Zbog različitog pristupa odgoju dječaka i djevojčica možemo očekivati da bi učinci iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu na stavove o primjeni tjelesnih kazni u odgoju mogli biti veći za dječake, mladiće i muškarce, nego za djevojčice, djevojke i žene. Dodatno obrazloženje za ovo očekivanje daju rezultati istraživanja rodni razlika u agresivnom ponašanju. Aronson i sur. (2005) navode kako su muškarci skloniji otvorenoj agresiji, dok su žene sklonije agresivnost izražavati na manje direktne i pasivnije načine, na primjer

ogovaranjem. Otvoreno pokazivanje pozitivnih stavova o tjelesnom kažnjavanju djece, kao i sama primjena tjelesnih kazni (agresivno ponašanje) bi u tom smislu mogli biti izraženiji među muškarcima koji su, u usporedbi sa ženama, češće imali to iskustvo. Za razliku od njih, žene s iskustvom tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu bi agresivnost mogle izraziti primjenom drugih oblika ponašanja prema djetetu, koji nisu tjelesno kažnjavanje (npr. ignoriranje djetetovih pitanja ili komentara).

Znanje i informiranost

Stavovi koji se formiraju temeljem iskustva nazivaju se emocionalno zasnovani stavovi (Festinger, 1957). Postoje i kognitivno zasnovani stavovi koji se formiraju na temelju dostupnih informacija o objektu stava (u ovom istraživanju objekt stava je tjelesno kažnjavanje djece; Festinger, 1957). Dosadašnja istraživanja pokazuju kako mladi nemaju dovoljno informacija o temi tjelesnog kažnjavanja (bilo da se radi o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja u RH ili o širim informacijama o razvoju i odgoju djece) i kako im nedostaju edukacije o tim temama (Trbus i sur., 2015). Prema istraživanju Trbus i sur. (2015) 55,7% mladih je barem jednom bilo na edukaciji o nasilju nad i među djecom, 55,2% je znalo da u RH postoji zakon koji obvezuje sve na prijavu kršenja djetetovih prava, a 47,1% je znalo da je zabranjeno primjenjivati tjelesnu kaznu u odgoju. Isto je istraživanje pokazalo kako 41,8% mladih smatra da je opravdano udariti dijete kako bi ono naučilo što ne smije, a 42,5% smatra da poneki šamar neće ugroziti djetetov razvoj. Ovi nalazi ukazuju na to da bi mogla postojati povezanost između znanja o objektu stava i samog stava, no da isto tako mladi smatraju da im je to znanje nedostupno, odnosno da nedostaju edukacije o temi tjelesnog kažnjavanja djece.

Jedan od izvora informacija o temi tjelesnog kažnjavanja djece jesu obrazovni programi. U populaciji studenata, na koju je usmjeren ovaj rad, riječ je o studijskim programima. U RH postoji veći broj studijskih programa koji obuhvaćaju sadržaje koji mogu utjecati na formiranje stavova studenata o tjelesnom kažnjavanju djece. Studiji poput psihologije, pedagogije, socijalnog rada, školskog i predškolskog odgoja i obrazovanja se direktno i detaljno bave takvim sadržajima. Studiji nastavnčkih usmjerenja (na primjer nastavnički programi na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu ili Akademiji likovnih umjetnosti) također se bave ovim temama, iako u manjoj mjeri. Možemo očekivati da će studenti na studijima koji u programu imaju teme o razvoju i odgoju djece, kao i o tjelesnom kažnjavanju, imati negativnije stavove prema primjeni tjelesne kazne u odgoju, u odnosu na studente koji pohađaju studije u čijem programu takve teme nisu zastupljene. Nadalje, s

obzirom na povezanost znanja i stavova (Aronson i sur., 2005; Festinger, 1957), možemo očekivati i da će studenti koji imaju znanje o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja također manje opravdavati primjenu tjelesne kazne u odgoju, u odnosu na studente koji nemaju to znanje, neovisno o studiju kojeg pohađaju.

Ispitivanje razlika u stavovima studenata o tjelesnom kažnjavanju djece ovisno o vrsti studija, odnosno izloženosti informacijama o razvoju i odgoju djece tijekom studija te znanju o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja djece predstavlja važno polazište za planiranje edukacija o tim temama te odabir kanala za njihovo provođenje. Dodatno, znanja o razvoju i odgoju djece koja steknu mladi na studijima u čijim su programima te teme zastupljene mogu im pomoći kao budućim stručnjacima, ali i budućim roditeljima. Kao stručnjaci, oni će često dolaziti u kontakt s roditeljima i biti odgovorni za zastupanje prava djeteta i educiranje roditelja o prihvatljivim odgojnim postupcima. Usmjerenost na trenutne, ali i na buduće stručnjake i roditelje, kao i pružanje adekvatne podrške i edukacije, nužni su da bi se smanjilo nasilje koje djeca doživljavaju i kojem svjedoče (Bojić i sur., 2015).

Učinak varijabli koje se odnose na znanje i informiranost o tjelesnom kažnjavanju djece (u ovom radu to su znanje o zakonskoj regulativi i vrsta studija) na stavove studenata i studentica o tjelesnom kažnjavanju djece mogao bi biti veći za mladiće nego za djevojke i to zbog različitih interesa djevojčica i dječaka te zbog različitih očekivanja i pristupa roditelja, ali i društva u cjelini, odgoju djevojčica i dječaka. Možemo pretpostaviti da zbog većeg interesa djevojčica, djevojaka i žena prema interpersonalnim odnosima (Biddulph, 2006; Moir i Jessel, 1995; Preuschoff, 2006), kao i zbog očekivanja društva, one više dolaze u kontakt s temama o odgoju i kažnjavanju djece, neovisno o kasnijem odabiru studija. Osim toga, općenito su djevojčice pod manjim rizikom od tjelesne kazne u odnosu na dječake (Akmatov, 2011). Dječaci, mladići i muškarci imaju manje prilika biti uključeni u ove teme od djevojčica, a istovremeno su više izloženi tjelesnoj kazni, kao i njezinim težim oblicima (Bilić i Bilić, 2013), ali i agresivnosti općenito. Iako postoje rodne razlike u izloženosti tjelesnoj kazni i njezinom intenzitetu, prema istraživanju Bilić i Bilić (2013) rodni razlika u osjećajima djece nakon tjelesnog kažnjavanja nema – i dječaci i djevojčice doživljavaju niz neugodnih emocija poput ljutnje, tuge, straha i razočarenja u roditelje. Drugim riječima, iako na kognitivnoj razini djeca možda još ne znaju da je tjelesno kažnjavanje zabranjeno i da ima štetne posljedice, na emocionalnoj razini osjećaju posljedice primljenih tjelesnih kazni. Sveukupno, informacije koje djevojčice, djevojke i žene dobivaju kroz odrastanje vrlo često idu u prilog neodobravanju tjelesnog kažnjavanja – one su rjeđe žrtve tjelesnog kažnjavanja od dječaka, a ako i jesu tjelesno

kažnjavane, neugodne emocije koje doživljavaju govore im da to nije u redu. Također, one su češće uključene u teme vezane za odgoj i razvoj djece, kao i tjelesno kažnjavanje, što im dodatno pruža priliku da dobiju potvrdu za svoje emocije. Zbog svega toga može se pretpostaviti da pripadnice ženskog roda ranije kroz život razviju negativne stavove prema primjeni tjelesne kazne u odgoju u odnosu na vršnjake muškog roda. Naime, informacije koje dječaci, mladići i muškarci dobivaju u većoj mjeri idu u smjeru odobravanja tjelesnog kažnjavanja – oni su više izloženi tjelesnoj kazni (i njezinim težim oblicima). Nadalje, dok na emocionalnoj razini i oni osjećaju da tjelesno kažnjavanje nije u redu, istovremeno ih se ne uključuje u teme o odgoju i razvoju djece, kroz koje bi mogli saznati o neadekvatnosti ovog roditeljskog ponašanja i dobiti potvrdu za svoje osjećaje. Stoga je studij za mnoge mladiće možda prvo mjesto na kojem mogu čuti nešto o zakonskoj zabrani i neadekvatnosti tjelesnog kažnjavanja te dobiti potvrdu za svoje osjećaje koje su, ako su bili izloženi tjelesnom kažnjavanju, doživljavali kao dječaci. U skladu s navedenim možemo očekivati razliku u znanju o temi tjelesnog kažnjavanja između studenata koji pohađaju studije usmjerene na učenje o djeci i studenata koji ne pohađaju takve studije te posljedično veći učinak znanja o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja i vrste studija na njihove stavove u odnosu na učinak tih varijabli na stavove studentica. Naime, za studentice možemo očekivati da su, neovisno o studiju kojeg pohađaju, tijekom odrastanja bile više izložene informacijama o tjelesnom kažnjavanju, zbog čega bi vrsta studija i znanje o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja djece mogli imati manji učinak na njihove stavove.

Osim što su kroz odrastanje dječaci više izloženi tjelesnoj kazni i strožim oblicima tjelesne kazne nego djevojčice, kada odrastu i postanu očevi, njihova je uloga u odgoju djece pomalo „zanemarena“ (Cvrtnjak i Miljević-Rički, 2015). Danas ipak postoji trend većeg interesa očeva prema temama odgoja, kao i veći interes stručnjaka prema očevima (Cvrtnjak i Miljević- Rički, 2015). Stavljanjem dodatnog naglaska na muškarce kao bitne dionike u odgoju djece, čak i prije nego (i ako) postanu očevi, moglo bi se utjecati na njihove stavove o tjelesnom kažnjavanju u djetinjstvu. To je fenomen poznat pod nazivom Hawthorne efekt, koji implicira da pojedinci mogu poboljšati svoj učinak ili modificirati svoje ponašanje kao reakciju na činjenicu da ih netko promatra, odnosno da im je netko posvetio pažnju (Jex i Britt, 2008). U tom bi smislu uključivanje mladića i muškaraca u teme o odgoju djece i njihova bolja informiranost o tjelesnom kažnjavanju djece mogli snažnije utjecati na njihove stavove nego na stavove žena koje su znatno više uključene u odgoj djece i različite oblike pripreme za odgoj djece.

Cilj i problemi

Imajući na umu istraživanja koja govore o zastupljenosti tjelesne kazne u odgoju u RH unatoč njezinim štetnim posljedicama i postojećoj zakonskoj zabrani, kao i istraživanja koja govore o povezanosti stavova i ponašanja, ovim istraživanjem željeli smo ispitati stavove studenata i studentica različitih studijskih usmjerenja o primjeni tjelesne kazne u odgoju te utvrditi neke čimbenike povezane s njihovim stavovima. Cilj istraživanja bio je ispitati razlike u stavovima studenata i studentica o primjeni tjelesne kazne u odgoju ovisno o njihovom iskustvu tjelesnog kažnjavanja, vrsti studija kojeg pohađaju te znanju o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja u RH. Poseban interes usmjeren je na čimbenike koji bi mogli biti povezani s rodnom razlikama u stavovima prema tjelesnom kažnjavanju, odnosno na moguće interakcijske učinke roda i drugih ispitanih varijabli. Nalazi ovog istraživanja mogli bi poslužiti kao smjernice za daljnja istraživanja i preventivne programe kojima bi svrha bila potaknuti razvoj negativnih stavova prema primjeni tjelesnog kažnjavanja u odgoju i, u konačnici, smanjiti primjenu tjelesne kazne u odgoju.

Problemi:

1. Ispitati razlikuju li se studenti i studentice u stavovima prema tjelesnom kažnjavanju djece.
2. Ispitati razlikuju li se stavovi studenata i studentica o tjelesnom kažnjavanju djece ovisno o njihovom iskustvu tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu.
3. Ispitati razlikuju li se stavovi studenata i studentica o tjelesnom kažnjavanju djece ovisno o vrsti studija kojeg pohađaju.
4. Ispitati razlikuju li se stavovi studenata i studentica o tjelesnom kažnjavanju djece ovisno o znanju o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu.

Hipoteze:

H1: Stavovi studenata i studentica o tjelesnom kažnjavanju djece će se statistički značajno razlikovati u smjeru da će studenti u prosjeku postizati veći rezultat na *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*, odnosno u većoj mjeri odobravati primjenu tjelesne kazne u odgoju djece, u odnosu na studentice.

H2.a: Stavovi studenata/ica o tjelesnom kažnjavanju djece će se statistički značajno razlikovati ovisno o njihovom iskustvu kažnjavanja u djetinjstvu. Studenti/ce koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu će u prosjeku postizati veći rezultat na *Podljestvici uvjerenja o*

opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, odnosno u većoj mjeri odobravati primjenu tjelesne kazne u odgoju djece, u odnosu na studente/ice koji nisu doživjeli takvo iskustvo.

H2.b: Očekujemo značajnu interakciju između roda i iskustva tjelesnog kažnjavanja. Studenti koji su imali iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu će u prosjeku postizati veći rezultat na *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*, odnosno više odobravati primjenu tjelesne kazne u odgoju, u odnosu na studente bez tog iskustva. Isti se smjer razlike očekuje i u stavovima studentica sa i bez iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, pri čemu će razlika u njihovim stavovima biti u prosjeku značajno manja od razlike u stavovima studenata.

H3.a: Stavovi studenata/ica o tjelesnom kažnjavanju djece će se statistički značajno razlikovati ovisno o vrsti studija kojeg pohađaju. Studenti/ce koji pohađaju studije u čijim su programima zastupljene teme iz područja dječjeg razvoja i odgoja će u prosjeku postizati manji rezultat na *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*, odnosno imati negativnije stavove prema primjeni tjelesne kazne u odgoju djece, u odnosu na studente/ice koji pohađaju studije koji ne obrađuju te teme.

H3.b: Očekujemo značajnu interakciju između roda i vrste studija kojeg studenti/ce pohađaju. Studenti koji pohađaju studije u čijim su programima zastupljene teme iz područja dječjeg razvoja i odgoja će u prosjeku postizati manji rezultat na *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*, odnosno manje odobravati primjenu tjelesne kazne u odgoju, u odnosu na studente koji pohađaju studije koji ne obrađuju te teme. Isti se smjer razlike očekuje i u stavovima studentica koje pohađaju studije koji obrađuju i studije koji ne obrađuju navedene teme. Pritom će razlika u stavovima studentica biti u prosjeku značajno manja od razlike u stavovima studenata.

H4.a: Stavovi studenata/ica o tjelesnom kažnjavanju djece će se statistički značajno razlikovati ovisno o njihovom znanju o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja. Studenti/ce koji poznaju zakonsku regulativu tjelesnog kažnjavanja u RH (koji znaju da je tjelesno kažnjavanje djece zakonski zabranjeno) će u prosjeku postizati manji rezultat na *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*, odnosno imati negativnije stavove prema primjeni tjelesne kazne u odgoju djece, u odnosu na studente/ice koji ne poznaju zakonsku regulativu.

H4.b: Očekujemo značajnu interakciju između roda i znanja o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja u RH. Studenti koji poznaju zakonsku regulativu tjelesnog kažnjavanja u RH će u prosjeku postizati manji rezultat na *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog*

kažnjavanja, odnosno manje odobravati primjenu tjelesne kazne u odgoju djece, u odnosu na studente koji nemaju takvo znanje. Isti se smjer razlike očekuje i u stavovima studentica sa i bez tog znanja, pri čemu će razlika u njihovim stavovima biti u prosjeku značajno manja od razlike u stavovima studenata.

Metoda

Sudionici

Ciljna populacija u istraživanju su bili studenti preddiplomskih i diplomskih studija u RH. Nekoliko je razloga bilo za odabirom upravo ove ciljne populacije. Studenti se prema dobi nalaze na prijelazu iz završne faze adolescencije u ranu odraslost (20 do 40 godina; Berk, 2015). U ranoj odrasloj dobi se događaju mnoge promjene, a jedna od njih je dobivanje novih uloga, koje uključuju i onu roditeljsku. Prema podacima Eurostata iz 2022. godine žene u Hrvatskoj rađaju prvo dijete u prosjeku sa 30,6 godina. U skladu s tim, može se očekivati da su studenti populacija koja će u skorijoj budućnosti sve više dolaziti u doticaj s ljudima koji su roditelji te da će neki od njih i sami postati roditelji. Stoga teme roditeljstva i odgoja u životima studenata postaju sve važnije i zastupljenije. Dio studenata će u budućnosti biti stručnjaci koji će često dolaziti u kontakt s temama odgoja i roditeljstva te je i zbog toga važno ispitati njihove stavove o tjelesnom kažnjavanju. Uz to, tema odgoja djece je društveno važna tema, pa su stavovi studenata u tom području od velike važnosti kao indikator i smjernica za kreiranje programa prevencije tjelesnog kažnjavanja djece i uključivanje takvih programa u obrazovne ustanove. Imajući sve navedeno na umu, ispitivanje stavova o tjelesnom kažnjavanju studenata od velike je važnosti neovisno o tome hoće li studenti sami biti roditelji u budućnosti.

Neprobabilističko uzorkovanje je najčešće korišteno uzorkovanje u istraživanjima (Milas, 2009) te je korišteno i u ovom istraživanju. Uzorak je bio prigodan. U istraživanju je sudjelovao 304 studenata i studentica iz Hrvatske, prosječne dobi 22,39 godina ($SD = 2,399$). Na pitanje o rodnoj pripadnosti, 215 se identificiralo kao žena, 86 kao muškarac, dvije se osobe nisu opredijelile, a jedna se izjasnila kao nebinarna. Uzorak je bio sačinjen od 142 studenta preddiplomskih studija te 159 studenata diplomskih studija. Približno dvije trećine studenata (62,8%) odraslo je u mjestu većem od 10 000 stanovnika, a jedna trećina (37,2%) u mjestima manjim od 10 000 stanovnika. Također, 79,9% studenata je u trenutku provedbe istraživanja živjelo u mjestima većim od 10 000 stanovnika, a 20,1% u mjestima manjim od 10 000 stanovnika. Prosječni obiteljski prihodi skoro polovine studenata (47,5%) bili su manji od 5

000 kuna mjesečno, dok ih je 20% izvijestilo o prihodima između 5001 i 7000 kuna, 20,9% o prihodima u rasponu od 7 001 do 10 000 kuna, a 11,6% o prihodima većim od 10 001 kuna.

Instrumenti

Primijenjeni upitnik sadržavao je sociodemografska pitanja te pitanja kojima su ispitana iskustva i stavovi prema tjelesnom kažnjavanju. Cijeli upitnik se nalazi u Prilogu A.

Sociodemografskim pitanjima prikupljeni su podaci o dobi, rodu, veličini mjesta odrastanja i trenutnog života, mjesečnim prihodima obitelji, razini i smjeru studija, profesionalnim planovima (uključuju li rad s djecom) te znanju o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja u RH koje je ispitano jednim pitanjem alternativnog izbora, koje se odnosilo na znanje o zabrani tjelesnog kažnjavanja u RH.

Iskustva s tjelesnim kažnjavanjem u djetinjstvu ispitana su dvama pitanjima, jednim koje se odnosilo na izloženost vlastitom tjelesnom kažnjavanju i drugim koje se odnosilo na svjedočenje tjelesnom kažnjavanju druge djece. Podaci o svjedočenju tjelesnom kažnjavanju druge djece nisu korišteni u ovom radu.

Kao mjera stavova prema tjelesnom kažnjavanju primijenjena je *Podljestvica uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja* koja je dio opsežnijeg *Upitnika uvjerenja o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi* (Pećnik i sur., 2009). Podljestvica se sastoji od šest tvrdnji o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, a zadatak sudionika je bio da za svaku tvrdnju izraze stupanj u kojem se slažu s njom, na ljestvici od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Veći ukupni rezultat ukazuje na pozitivnije stavove o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece (Pećnik i sur., 2009). U ovom je istraživanju pouzdanost Podljestvice izražena kao Cronbachova alfa iznosila ,92.

Studenti su na dvije jednočestične mjere procijenili i stavove svojih roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece, ali ti podaci nisu korišteni u ovom radu.

Postupak

Prikupljanje podataka odvijalo se tijekom srpnja 2022. godine, *online* putem. Upitnik je napravljen uz pomoć platforme Google Forms te je objavljen u različitim studentskim grupama na raznim društvenim mrežama, poput Facebook-a, Whatsapp-a i LinkedIn-a. Osim objavljivanja na društvenim mrežama, uzorkovanje se odvijalo i metodom snježne grupe. Ova metoda se često koristi kada je u istraživanju ciljna populacija teško dostupna (Milas, 2009). Iako studenti spadaju u lako dostupnu populaciju, u *online* istraživanjima poput ovog teško je

doći do studenata različitih fakulteta i smjerova s obzirom na to da vrlo često kreiraju grupe na društvenim mrežama (kao glavno sredstvo komunikacije) koje su zatvorene, što znači da u njih ne mogu ući osobe bez odobrenja administratora grupe. Korisnici društvenih mreža ne mogu objavljivati u takvim grupama ako nisu njihovi članovi. U skladu s tim, metoda snježne grude primijenjena je kako bi se osigurala heterogenost uzorka po studijskim programima i fakultetima. Prilikom uzorkovanja metodom snježne grude istraživač polazi od uske grupe poznanika te preko njih dobiva preporuke za druge sudionike (Milas, 2009). Čest nedostatak ove metode je selekcijska pristranost, odnosno pristranost koja se može javiti prilikom odabira sudionika za istraživanje ili davanja preporuka, a koja se očituje u homogenosti uzorka u zavisnoj varijabli (u ovom slučaju u stavovima). S obzirom na to da ljudi imaju tendenciju družiti se sa sebi sličnima po vrijednostima i stavovima, može se očekivati da će stavovi unutar jedne grupe ljudi o jednoj temi biti slični. Milas (2009) navodi kako je u svrhu smanjivanja utjecaja ovog problema poželjno krenuti s nekoliko različitih točaka. Upravo zbog toga smo prilikom slanja upitnika poznanicima vodili računa o tome da on bude poslan širokom spektru ljudi, koji nisu samo studenti psihologije i srodnih zanimanja te koji se ne kreću u istim društvima. Struktura uzorka (Prilog C) pokazuje da smo u tome barem djelomično uspjeli.

Prije početka istraživanja sudionici su dobili u putu u kojoj je bila objašnjena svrha i cilj istraživanja, anonimnost i povjerljivost podataka, očekivano trajanje ispunjavanja upitnika te mogućnost odustajanja u bilo kojem trenutku (Prilog A). Sudionici su nakon čitanja upute klikom na tipku „Next/Dalje“ dali svoj informirani pristanak. S obzirom na osjetljivost teme, po završetku upitnika je sudionicima prezentiran kratki tekst kojemu je svrha bila normalizacija osjećaja vezanih za temu tjelesnog kažnjavanja (Prilog A).

Istraživanje je odobrilo Etičko povjerenstvo Odsjeka za psihologiju Filozofskog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Prilog B).

Analiza podataka i rezultati

Zavisna varijabla u istraživanju su bili stavovi studenata prema tjelesnom kažnjavanju djece, operacionalizirani kao prosječni rezultat na *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*. Nezavisne varijable su bile rod, iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, znanje o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja u RH i vrsta studija. U analizu podataka uključene su samo osobe koje su se izjasnile kao muškarci ili žene ($N = 301$). Iskustvo tjelesnog kažnjavanja je dihotomna varijabla na kojoj je 186 sudionika imalo, a 115 nije imalo iskustvo vlastitog tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu. Znanje o zakonskoj regulativi je također

dihotomna varijabla na kojoj 47 studenata nije bilo poznato s time da je tjelesno kažnjavanje u RH zakonom zabranjeno, dok ih je 253 imalo to znanje. I vrsta studija je dihotomna varijabla koja reprezentira informiranost i iskustvo, u smislu izloženosti sadržajima vezanim za odgoj i razvoj djece. Prema toj varijabli se studijski programi razlikuju s obzirom na usmjerenost na sadržaje o djeci i odgoju. Studiji koji u svojim programima imaju kolegije u sklopu kojih se poučava o djeci i odgoju svrstani su na prvu razinu ove varijable ($n = 138$), dok su studiji čiji programi ne uključuju kolegije koji se na bilo koji način bave djecom i odgojem svrstani na drugu razinu ($n = 129$). Dio studijskih programa nije bilo moguće svrstati u ove dvije kategorije ($n = 34$) te su oni kategorizirani u kategoriju „neodređeno“ (Prilog C). Pouzdanost ovakve raspodjele studijskih smjerova provjerena je računanjem Kappa indeksa na temelju nezavisnih kategorizacija studija od strane dvije procjenjivačice (autorice ovog rada i njezine kolegice sa studija). Kappa indeks iznosi ,91 ($p < .001$), što govori o visokom podudaranju dvije procjenjivačice. Studije za koje je postojalo neslaganje između dviju procjena smo ponovnom analizom njihovih studijskih programa razvrstali u odgovarajuću kategoriju. U analizama podataka u kojima je korištena varijabla smjera studija, studenti čiji je studijski smjer kategoriziran kao „neodređeno“ su izbačeni iz analize, dok su u ostale analize uključeni i ti studenti.

Podaci su obrađeni u statističkom programu SPSS. Prije provedbe glavnih analiza podaci su pročišćeni te je iz daljnjih analiza isključeno 10 sudionika koji nisu odgovorili na sva ili neka od ključnih pitanja u istraživanju, ili nisu bili dio ciljne populacije. Zatim je provjeren normalitet distribucije varijable stavova o tjelesnom kažnjavanju (Tablica 1). Kolmogorov-Smirnovljevim testom pokazano je da varijabla stavova o tjelesnom kažnjavanju statistički značajno odstupa od normalne distribucije. Međutim, prema Fieldu (2009), kod velikih uzoraka ovaj test može biti statistički značajan čak i onda kada se distribucija vrlo malo razlikuje od normalne. Tada je potrebno koristiti i druge pokazatelje normaliteta distribucije, poput vizualne inspekcije i indeksa asimetričnosti i spljoštenosti. Indeksi asimetričnosti i spljoštenosti (Tablica 1) su unutar intervala koji pokazuje da odstupanja od normalne distribucije nisu velika. Točnije, prema Kim (2013), kod uzoraka većih od 300 apsolutna vrijednost indeksa asimetričnosti ne bi trebala biti veća od 2, dok vrijednost indeksa spljoštenosti ne bi trebala biti veća od 7, a dobivene vrijednosti u ovom istraživanju su ispod tih granica. Međutim, distribucija rezultata u varijabli stavova o tjelesnom kažnjavanju djece vizualno odskače od normalne distribucije prema pozitivno asimetričnoj (Prilog D). Ipak, budući da je pomak prema negativnijim

stavovima o tjelesnom kažnjavanju djece očekivan i uobičajen u uzorcima iz opće populacije, podaci su obrađeni korištenjem parametrijskih testova.

Tablica 1

Deskriptivna statistika za stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece u ukupnom uzorku (N = 301).

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>KS</i>	asim.	spljošt.
Stavovi o tjelesnom kažnjavanju	1,84	0,99	,199**	1,34	1,1

Legenda: *KS* – Kolmogorov-Smirnovljev test normaliteta distribucije; ** $p = ,000$; asim. – indeks asimetričnosti; spljošt. – indeks spljoštenosti.

Kao što je vidljivo u Tablici 1, prosječni rezultat na Podljestvici stavova iznosio je 1,84 ($SD = 0,99$), što govori o tome da su, u prosjeku, stavovi studenata i studentica u ovom istraživanju protiv primjene tjelesne kazne u odgoju djece.

Kako bi se testirale postavljene hipoteze provedene su tri nezavisne analize varijance tipa 2x2. U svim ANOVA-ma stavovi prema tjelesnom kažnjavanju su bili zavisna varijabla, a rod (studenti/studentice) jedna od dviju nezavisnih varijabli. Druga nezavisna varijabla razlikovala se u svakoj analizi. U prvoj analizi to je bilo iskustvo kažnjavanja u djetinjstvu, u drugoj vrsta studija, a u trećoj znanje o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja u RH. Ovakve analize odabrane su kako bi se ispitaio interakcijski učinak roda i svake od ostalih nezavisnih varijabli, odnosno moguće rodne razlike u povezanosti stavova prema tjelesnom kažnjavanju s nezavisnim varijablama znanja i iskustva. Višestruke interakcije nezavisnih varijabli nisu bile predmet interesa. Dodatno, struktura uzorka nije omogućavala njihovo testiranje zbog relativno malog broja sudionika u određenim kategorijama (npr. studenata muškog roda čiji je studijski program usmjeren na djecu, a nemaju znanje o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja).

U Tablici 2 prikazana je deskriptivna statistika za varijablu stavova prema tjelesnom kažnjavanju u skupinama studentica i studenata koji se razlikuju prema iskustvu tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, vrsti studijskog programa i znanju o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja u RH.

Tablica 2

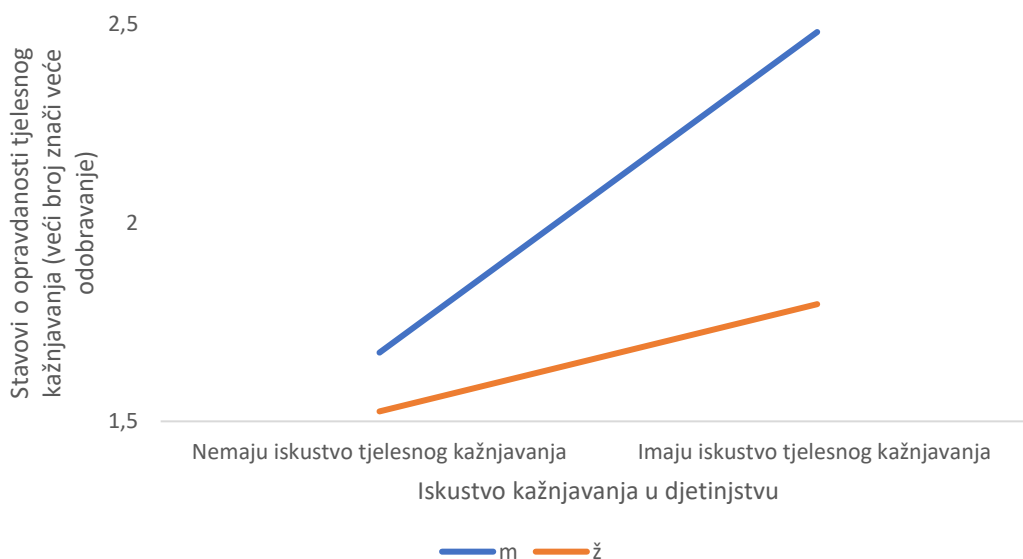
Aritmetičke sredine i standardne devijacije stavova prema tjelesnom kažnjavanju studentica i studenata različitog iskustva kažnjavanja u djetinjstvu, studijskog programa i znanja o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja djece u RH.

	Studentice			Studenti		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu						
Da	1,80	0,96	127	2,48	1,22	59
Ne	1,52	0,705	88	1,67	0,80	27
Vrsta studija						
Usmjeren na djecu	1,58	0,76	113	1,59	0,83	25
Nije usmjeren na djecu	1,83	1,02	73	2,46	1,2	56
Znanje o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja u Hrvatskoj						
Da	1,59	0,79	181	2,04	1,07	72
Ne	2,19	1,11	33	3,17	1,2	14

Glavni efekti roda bili su statistički značajni u sve tri analize ($F = 10,737$; $df = 1, 297$; $p = .001$ za analizu s iskustvom tjelesnog kažnjavanja kao drugom nezavisnom varijablom; $F = 5,183$; $df = 1, 263$; $p = .017$; za analizu s vrstom studija kao drugom nezavisnom varijablom; $F = 19,794$; $df = 1, 296$; $p < .001$; za analizu sa znanjem o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja djece kao drugom nezavisnom varijablom). Aritmetičke sredine (Tablica 2) pokazuju da studentice u prosjeku u manjoj mjeri opravdavaju primjenu tjelesne kazne u odgoju u usporedbi sa studentima, što je u skladu s prvom hipotezom. Uz glavni efekt roda, u sve tri analize dobiven je i statistički značajan glavni efekt druge nezavisne varijable: za iskustvo tjelesnog kažnjavanja $F = 17,975$; $df = 1, 297$; $p < .001$; za vrstu studija $F = 15,374$; $df = 1, 263$; $p < .001$; za znanje o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja djece $F = 28,479$; $df = 1, 296$; $p < .001$. Aritmetičke sredine za ove efekte (Tablica 2) pokazuju da tjelesno kažnjavanje djece više opravdavaju studentice i studenti koji su sami bili tjelesno kažnjavani u djetinjstvu u usporedbi s onima koji nemaju iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, studentice i studenti koji u svojim studijskim programima nemaju sadržaje o razvoju i odgoju djece u usporedbi s onima koji imaju takve sadržaje te studentice i studenti koji ne znaju da je tjelesno kažnjavanje djece u RH zakonski zabranjeno u usporedbi s onima koji imaju to znanje. Ovi rezultati potvrđuju hipoteze H2a, H3a i H4a.

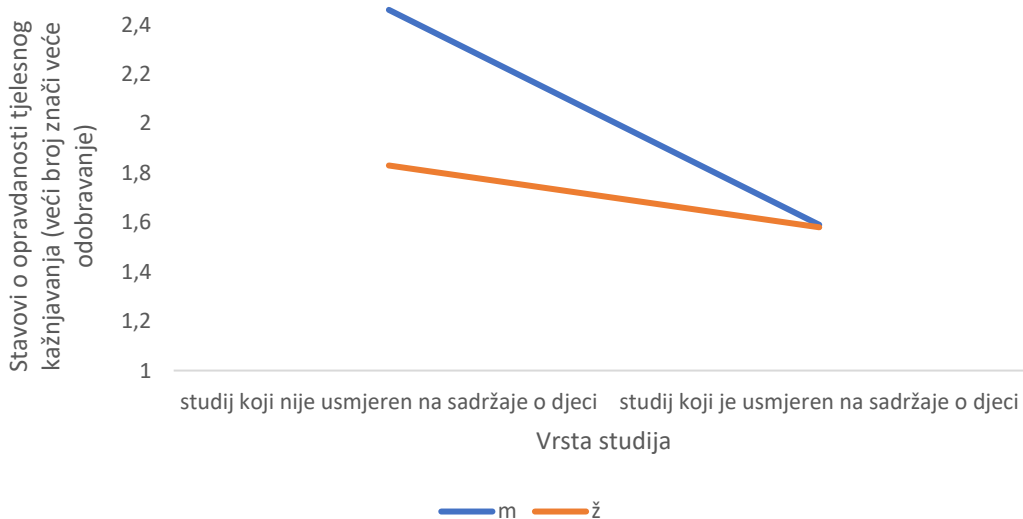
Slika 1

Stavovi studentica i studenata o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja ovisno o iskustvu kažnjavanja u djetinjstvu ($N=301$).

Slika 2

Stavovi studentica i studenata o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja ovisno o vrsti studija ($N=267$).

Od najvećeg interesa za ciljeve ovog rada su interakcijski učinci roda i drugih nezavisnih varijabli. Rezultati ANOVA pokazali su da je interakcija roda i iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu statistički značajna ($F = 4,456$; $df = 1, 297$; $p = .036$), kao i interakcija roda i vrste studija ($F = 4,752$; $df = 1, 263$; $p = .022$), dok interakcija roda i znanja o zakonskoj zabrani tjelesnog kažnjavanja djece nije bila statistički značajna ($F = 2,678$; $df = 1, 296$; $p =$

.103). Interakcijski efekt roda i iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu (Slika 1) pokazuje da je primanje tjelesnih kazni u djetinjstvu jače povezano sa stavovima o tjelesnom kažnjavanju studenata nego li studentica, čime je potvrđena hipoteza H2b. Tjelesno kažnjavanje djece najviše opravdavaju studenti koji su u djetinjstvu bili izloženi tjelesnim kaznama, dok se ostale tri skupine sudionika međusobno manje razlikuju u stavovima. Interakcijski efekt roda i vrste studija (Slika 2) pokazuje da je i vrsta studija jače povezana sa stavovima studenata nego li studentica, što je u skladu s hipotezom H3b. Tjelesno kažnjavanje djece najviše opravdavaju studenti upisani u studijske programe u kojima nema kolegija usmjerenih na djecu i odgoj, dok se ostale tri skupine sudionika međusobno manje razlikuju u stavovima. Hipoteza H4b nije potvrđena.

Rasprava

Ovo je istraživanje pokazalo da su studenti permisivniji prema primjeni tjelesne kazne u odgoju nego studentice. To je u skladu s prvom postavljenom hipotezom i s dijelom dosadašnjih istraživanja koja su pronašla rodne razlike u istom smjeru (Council of Europe, 2007; Rajter i sur., 2016). UNICEF-ovo istraživanje je pokazalo kako 83% djevojaka smatra da udaranje nikada nije dobra opcija, dok je taj postotak za mladiće iznosio 75% (Council of Europe, 2007).

Apsolutne vrijednosti prosječnih rezultata studenata i studentica na *Podljestvici stavova prema tjelesnom kažnjavanju djece* u ovom istraživanju ne prelaze vrijednost 2,5 (uz mogući raspon od 1 do 5, pri čemu 1 znači „uopće se ne slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem“), što prema autoricama Podljestvice ukazuje na neutralne stavove (Pećnik i sur., 2009). Rezultat manji od 2,5 ukazuje na negativne stavove o primjeni tjelesne kazne u odgoju, dok rezultat veći od 2,5 ukazuje na pozitivne stavove. Iako studenti u ovom istraživanju u prosjeku više podržavaju korištenje tjelesne kazne u odgoju nego studentice, prosječni rezultati objiju skupina ukazuju na nisku izraženost opravdavanja tjelesnog kažnjavanja u odgoju. Apsolutna vrijednost prosječnih rezultata velike većine studentica (74,4%) i polovine studenata (55,8%) se kreće na rasponu od 1 („uopće se ne slažem“) do 2 („donekle se ne slažem“). Nadalje, 15,8% studentica i 20,9% studenata postiže prosječan rezultat u rasponu od 2 („donekle se ne slažem“) do 3 („niti se slažem, niti se ne slažem“), 8,4% studentica i 12,8% studenata postiže prosječan rezultat u rasponu od 3 („niti se slažem, niti se ne slažem“) do 4 („donekle se slažem“) te 1,4% studentica i 10,5% studenata postiže prosječan rezultat u rasponu od 4 („donekle se slažem“) do 5 („u potpunosti se slažem“). U odnosu na ranija istraživanja, prema kojima čak četvrtina

uzorka tjelesno kažnjavanje smatra nužnim dijelom odgoja (Pećnik i sur., 2009), a 17% mladih bi koristilo tjelesnu kaznu u odgoju kada dijete to zasluži (Trbus i sur., 2015), nalaze ovog istraživanja možemo smatrati pozitivnim pomakom prema stanju u kojem je stav društva usklađen sa postojećim zakonom, koji zabranjuje primjenu tjelesne kazne u odgoju. Ovaj je nalaz posebno važan zbog povezanosti stavova sa budućim ponašanjem. Možemo očekivati da će studenti/ce koji imaju negativnije stavove prema primjeni tjelesne kazne u odgoju, manje vjerojatno posegnuti za tim oblikom ponašanja jednom kada će i sami biti roditelji. Jedna od implikacija za buduća istraživanja jest da bi bilo dobro ispitati snagu ovakvih stavova. Snaga stavova se odnosi na njihovu pobudljivost (odnosno snagu asocijacija između objekta stava i njegova vrednovanja) i otpornost na promjene. Pritom su snažniji stavovi pobudljiviji te manje otporni na promjene (Aronson i sur., 2005). Istraživački se snaga stavova mjeri brzinom javljanja stava kada je osoba suočeno s objektom stava – pobudljiviji će se stavovi javiti brzo nakon što osoba percipira objekt stava, dok će se manje pobudljivi stavovi javiti kasnije. Upravo snaga stavova određuje vjerojatnost ponašanja koje je dosljedno stavovima – što je neki stav snažniji, to je veća vjerojatnost da će se osoba ponašati u skladu s njim (Aronson i sur., 2005).

U ovom je istraživanju veći postotak studenata bio izložen tjelesnom kažnjavanju u djetinjstvu (69%), u odnosu na studentice (59%). To je u skladu s ranijim nalazima o većoj izloženosti tjelesnom kažnjavanju i izloženosti strožim oblicima tjelesnog kažnjavanja dječaka u odnosu na djevojčice (Ajduković i sur., 2012; Akmatov, 2011; Bilić i Bilić, 2013). Iako to nismo provjerili, moguće je da su studenti u uzorku bili izloženi težim oblicima tjelesnog kažnjavanja, u odnosu na studentice te da su bili izloženi odgojnom pristupu koji je njegovao „plahu“ osobnost djevojčica i „čvrstu i stabilnu“ osobnost dječaka. Nalazi ovog, kao i ranijih istraživanja sugeriraju da je u preventivnim programima potrebno staviti veći naglasak na dječake (u odnosu na trenutni) te da ih je važno dodatno zaštititi od ovog oblika neadekvatnog roditeljskog ponašanja. Posebno je važno usmjeriti se na postojeće mitove o rodnim razlikama te educirati trenutne i buduće roditelje i stručnjake o odgoju i razvoju djece, kao i o tjelesnom kažnjavanju i njegovim posljedicama, pri čemu je potrebno istaknuti da su posljedice tjelesnog kažnjavanja podjednako štetne za djevojčice i dječake. Takvim pristupom bi se potencijalno moglo povoljno utjecati na stavove muškaraca prema primjeni tjelesne kazne u odgoju.

Velika većina studenata u ovom istraživanju (84.3%) upoznata je sa zakonskom regulativom tjelesnog kažnjavanja u RH te dobiveni nalazi sugeriraju da je to znanje povezano sa stavovima o tjelesnom kažnjavanju i to u smjeru da su oni studenti/ce koji ne poznaju

zakonsku regulativu permissivniji prema tjelesnom kažnjavanju u odgoju, u odnosu na studente/ice koji su upoznati sa zakonskom zabranom. S obzirom na to da zakonska regulativa već postoji, praktična implikacija ovog nalaza jest da nije dovoljno stati na donošenju zakonske regulative, već je potrebno osigurati da se postojeći zakon provodi, da je društvo upoznato s njim i da podržava njegovu provedbu.

Znanje o zakonskoj regulativi bilo je ispitivano jednim pitanjem alternativnog izbora. To su pitanja na koja postoje dva moguća odgovora, točno ili netočno, a zadatak je osobe koja odgovara da odabere odgovor za koji misli da je točan (Vizek Vidović i sur., 2014). Jedna od najčešćih zamjerki ovom tipu pitanja jest velika mogućnost pogađanja (Vizek Vidović i sur., 2014). U pitanjima s dva moguća odgovora, osoba ima 50% šanse da će pogoditi točan odgovor. Ako uz to uzmemo u obzir i osjetljivost ispitivane teme te potrebu za davanjem socijalno poželjnih odgovora, postoji mogućnost da nismo uspjeli dobiti kvalitetnu reprezentaciju znanja studenata i studentica o zakonskoj regulativi tjelesnog kažnjavanja djece. Drugim riječima, moguće je da odgovor sudionika istraživanja na ovo pitanje ne odražava njihovo stvarno poznavanje zakonske regulative.

Interakcijski učinci roda i drugih nezavisnih varijabli, koji su bili od središnjeg interesa u ovom istraživanju, pokazali su kako su stavovi studenata snažnije povezani s iskustvima tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, kao i s vrstom studija (odnosno izloženošću informacijama o odgoju i razvoju djece tijekom studija), nego stavovi studentica, dok interakcija roda i poznavanja zakonske regulative tjelesnog kažnjavanja nije bila statistički značajna. Preciznije, dobiveni rezultati pokazali su da su studenti koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu permissivniji prema primjeni tjelesnih kazni u odgoju od studentica koje su doživjele tjelesno kažnjavanje, kao i od studenata i studentica koji nisu doživjeli tjelesno kažnjavanje. Isti je obrazac povezanosti dobiven između stavova, vrste studija i roda – studenti koji na studijima nisu izloženi sadržajima o odgoju i razvoju djece imaju permissivnije stavove o tjelesnom kažnjavanju djece od studentica na istim studijima, kao i od studenata i studentica koji su na studijima izloženi ovim temama. Ovi su nalazi u skladu s dosadašnjim istraživanjima i literaturom koja govori da je iskustvo konzistentan prediktor stavova (Aronson i sur., 2005; Pećnik, 2006). Iako su kroz povijest postojala uvriježena mišljenja da su dječaci „snažniji i stabilniji“ od djevojčica te da im tjelesno kažnjavanje ne škodi, ono ima posljedice i za njih. Jedna od potencijalnih posljedica jesu upravo njihovi permissivniji stavovi prema primjeni tjelesne kazne te snažnija povezanost njihovih stavova s vlastitim iskustvom.

Dobiveni su nalazi u skladu s dosadašnjom teorijom u ovom području, koja govori o tome da je jedan od glavnih mehanizama učenja nasilnog ponašanja, u koje spada i tjelesno kažnjavanje djece, i usvajanja permisivnih stavova prema nasilju, socijalno učenje (Bandura i sur., 1961, prema Aronson i sur., 2005). Djeca su sklona stjecati nova ponašanja opažanjem roditeljskih ponašanja i njihovih posljedica (Bandura, 1973, prema Mummendey, 2003). Isto tako, djeca imaju potrebu očuvati pozitivnu sliku o svojim roditeljima, a doživljavanje nekog neadekvatnog ponašanja (poput tjelesnog kažnjavanja) bi predstavljalo prijetnju toj pozitivnoj slici. U skladu s tim bi, prema Festingerovoj teoriji kognitivne disonance (Bohner, 2003), oni bili motivirani napraviti nešto kako bi razriješili taj nesklad, odnosno neravnotežu. S obzirom na važnost roditelja u životu djeteta, jednostavniji bi smjer mijenjanja nesklada mogao biti promjena vlastitih stavova, kako bi očuvali pozitivnu sliku o svojim roditeljima. Povezanost između iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu i kasnijih permisivnijih stavova studenata/ica ide u prilog ovim teorijskim objašnjenjima. Naravno, ne možemo na temelju povezanosti zaključiti da je došlo do kognitivne disonance te da je promjena stava pokušaj smanjivanja nesklada, no iz ovih nalaza, kao i iz teorije proizlazi da su ponašanja roditelja važan element koji utječe na ponašanja i stavove djece, kako prema njima samima tako i prema njihovoj okolini, tijekom cijelog njihovog života.

Takva roditeljska ponašanja, poput tjelesnog kažnjavanja, nerijetko su posljedica bespomoćnosti i nedostatka znanja o adekvatnim roditeljskim ponašanjima (Bittner i Newberger, 1981). Stoga je jedan od praktičnih ciljeva istraživanja o tjelesnom kažnjavanju djece razvijanje uvjerenja šire javnosti o tome da tjelesno kažnjavanje nije prihvatljiva metoda discipliniranja djeteta te da je ono nepoželjno, neovisno o njegovoj vrsti, učestalosti ili karakteristikama djeteta. To se ne odnosi samo na znanje o zabrani tjelesnog kažnjavanja, već i na educiranje o poželjnim oblicima odgoja djece. Takvim bi se edukacijama mogla osigurati veća i kvalitetnija mreža podrške budućim i trenutnim roditeljima te samim time kvalitetnija skrb o dobrobiti djece. Usuglašenost stavova društva sa stavovima struke, koji njeguju i štite dobrobit djeteta, mogla bi budućim i trenutnim roditeljima pomoći u usmjeravanju njihova roditeljskog ponašanja – na način da kada bi budućim ili trenutnim roditeljima tražili savjet kako postupiti u određenoj situaciji, informacije koje bi dobivali od struke i u društvu ne bi bile kontradiktorne, već usuglašene – da tjelesno kažnjavanje nije opcija te da umjesto njega postoje drugi, adekvatni odgojni postupci. Da bismo tu usuglašenost mogli postići, moramo poznavati varijable koje su povezane sa stavovima o tjelesnom kažnjavanju, kako bismo u skladu s tim

znanjima mogli ciljano usmjeriti preventivne programe i edukacije, bilo da se radi o edukacijama stručnjaka ili šire javnosti.

Koliko su edukacije važne u formiranju stavova govori i nalaz ovog istraživanja o interakcijskom učinku roda i vrste studija na stavove, odnosno snažnijoj povezanosti vrste studija sa stavovima studenata nego studentica. Ovaj nalaz ukazuje na to da je izloženost informacijama o razvoju i odgoju djece, koje su zastupljene u određenim studijskim programima, povezana s negativnijim stavovima o tjelesnom kažnjavanju studenata i studentica, no snažnije sa stavovima studenata. Pritom valja imati na umu da je moguće da se studenti/ce koji imaju permisivnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece rjeđe opredjeljuju za studije koji su usmjereni na sadržaje o odgoju i razvoju djece i da spremnije priznaju da su bili tjelesno kažnjavani u djetinjstvu te da je to moglo utjecati na dobivene nalaze. Zbog korelacijske prirode ovog istraživanja nije moguće zaključivati o smjerovima povezanosti. Unatoč tome, važna je implikacija ovog nalaza da bismo uključivanjem edukacija o dječjem razvoju u obrazovni sustav potencijalno mogli djelovati na stavove mladih o tjelesnom kažnjavanju djece. S obzirom na to da je odgoj društveno važna tema te da su stavovi povezani s budućim ponašanjem, takve edukacije mogu biti važne za njihov odrasli život, posebno ako i kad preuzmu ulogu roditelja.

Zakonska zabrana tjelesnog kažnjavanja je važna, no kako Pećnik (1996) navodi ona nije dovoljna. Zaustavljanje na zabranjivanju tjelesnog kažnjavanja značilo bi isključivo ukazivanje roditeljima što se ne smije raditi, no ne i pomoć u pronalasku adekvatnijih i učinkovitijih alternativa. Upravo zbog toga je bitno, osim zakonske regulative tjelesnog kažnjavanja, educirati trenutne i buduće roditelje o učinkovitijim roditeljskim ponašanjima i tehnikama koje im mogu pomoći u odgoju djece. Ripoll Nunez i Rohner (2006) navode kako svrha zakonske regulative nije osuditi roditeljsko ponašanje, već promijeniti stavove društva sa svrhom unapređenja odnosa prema djeci. U skladu s tim, uključivanje ovakvih edukacija u obrazovne programe moglo bi pridonijeti promjeni stavova društva o opravdanosti tjelesne kazne i unaprijediti ophođenje roditelja prema djeci.

Ako povežemo sve nalaze ovog istraživanja možemo zaključiti da je iznimno važno posebnu pozornost u edukacijama i preventivnim programima pridati muškarcima. Prijašnja istraživanja i literatura pokazuju da se njih više tjelesno kažnjava, da su izloženi strožim oblicima tjelesne kazne te da su općenito više izloženi agresiji (Akmatov, 2011; Bilić i Bilić, 2013; Deaux i LaFrance, 1998, prema Aronson i sur., 2005). Nalazi ovog istraživanja pokazuju

da muškarci imaju permissivnije stavove prema primjeni tjelesne kazne, no da je isto tako izloženost informacijama o ovim temama u okviru studijskih programa snažnije povezana s njihovim stavovima, nego sa stavovima studentica, u smjeru da oni studenti koji pohađaju takve studije u manjoj mjeri odobravaju tjelesno kažnjavanje. Jedno od teorijskih objašnjenja većeg učinka izloženosti informacijama o razvoju i odgoju djece na stavove studenata, nego na stavove studentica nudi Hawthorne efekt (Jex i Britt, 2008). Imajući na umu da je dugi niz godina odgoj bio primarno „tema za žene“, moguće je da studenti koji su sudjelovali u istraživanju, a koji ne pohađaju studije na kojima mogu čuti o navedenim temama, nisu bili uključivani u te teme. S druge strane, moguće je da su se studenti koji pohađaju takve studije osjećali uključenima u te teme te da je to utjecalo na njihove stavove u smjeru manjeg opravdavanja tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu. Veći učinak izloženosti informacijama o razvoju i odgoju na stavove studenata govori da uključivanje dječaka, mladića i muškaraca u ova, društveno važna pitanja, može potencijalno značajno utjecati na njihove stavove. Valja imati na umu da smo varijablu vrsta studija ispitivali samo jednim pitanjem kojim smo htjeli saznati koji studij studenti/ce pohađaju. Potom smo pregledavanjem i analizom kolegija na tim fakultetima podijelili studente u dvije kategorije: one koji u studiju uče o djeci i odgoju i one koji ne uče o djeci i odgoju. Ta nam analiza ništa ne govori o tome koliko su studenti pažljivo slušali sadržaje kolegija usmjerenih na djecu i odgoj, kao ni o tome kakvo znanje posjeduju. No, nalaz da je, čak i kada se ovako površno ispituje, iskustvo sa sadržajem vezanim za odgoj i razvoj djece (odnosno vrsta studija) povezano sa stavovima prema primjeni tjelesne kazne, te da je ta povezanost snažnija za studente nego za studentice, potencijalno ukazuje na mogućnost da se već i malom količinom izloženosti odgovarajućim informacijama može utjecati na razvoj manje permissivnih stavova prema tjelesnom kažnjavanju. Za planiranje učinkovitih programa i sadržaja tih programa potrebno je detaljnije istražiti koje informacije i u kakvom obliku su naj snažnije povezane s negativnim stavovima prema tjelesnom kažnjavanju djece.

Pri razmatranju rezultata ovog istraživanja treba uzeti u obzir metodološka ograničenja. Jedno od glavnih ograničenja je već spomenuta korelacijska priroda istraživanja zbog koje nije opravdano zaključivati o smjerovima povezanosti među varijablama. Iako smo u ovom radu pretpostavili da iskustva s tjelesnim kažnjavanjem u djetinjstvu, poznavanje zakonske regulative o tjelesnom kažnjavanju djece te izloženost obrazovnim sadržajima koji obuhvaćaju teme o dječjem razvoju i odgoju (odnosno vrsta studija) utječu na stavove studenata i studentica o tjelesnom kažnjavanju djece, a dobiveni rezultati, uz jednu iznimku, potvrđuju sve postavljene hipoteze (nije potvrđena samo hipoteza o jačoj povezanosti stavova prema

tjelesnom kažnjavanju djece s poznavanjem zakonske regulative o tjelesnom kažnjavanju u uzorku studenata u usporedbi s tom povezanošću u uzorku studentica), moguće je da je smjer povezanosti varijabli suprotan od pretpostavljenog. Drugim riječima, moguće je da mladi ljudi koji više osuđuju tjelesno kažnjavanje djece češće izabiru studije na kojima se poučava o djeci i odgoju, više se informiraju i bolje poznaju zakonsku regulativu o tjelesnom kažnjavanju te manje spremno izvještavaju o iskustvu vlastitog tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu.

Drugo ograničenje proizlazi iz način uzorkovanja. Prilikom prikupljanja uzorka, krenuli smo od slanja upitnika poznanicima koje smo zamolili da prosljede upitnik dalje svojim poznanicima koji su zadovoljavali kriterij uključivanja u istraživanje (a to je da su studenti). Takav pristup može rezultirati prikupljanjem uzorka koji je relativno homogen po stavovima. Uzimajući u obzir društvenu važnost i osjetljivost ispitivane teme, moguće je da smo samim nazivom istraživanja privukli onaj dio studenata i studentica koji u pravilu znaju više o temi, smatraju je relevantnom te imaju negativnije stavove o primjeni tjelesne kazne u odgoju. Stavovi koje ciljna populacija ima o istraživanoj temi predstavljaju jedan od izvora ugroze unutarne valjanosti istraživanja (Milas, 2009). Unutarnja se valjanost odnosi na stupanj u kojem se dobiveni ishod istraživanja može pripisati djelovanju varijabli koje mijenjamo ili koje koristimo za predviđanje tog ishoda (Milas, 2009). Osim stavova o ispitivanoj temi, unutarnju valjanost može ugroziti i selekcija, odnosno u ovom slučaju samoselekcija sudionika. Istraživanja pokazuju (O' Rourke i Lakner, 1989) kako su žene češće sudionice istraživanja, u odnosu na muškarce te je zadatak istraživača prikupiti barem približno sličan broj muških i ženskih sudionika, što mi u ovom istraživanju nismo uspjeli. To dodatno otežava generalizaciju nalaza na populaciju. Da bi se dobila preciznija procjena rodni razlika u stavovima o tjelesnom kažnjavanju važno je osigurati podjednak broj studenata i studentica.

Sljedeće ograničenje istraživanja proizlazi iz načina na koji su mjereni stavovi. U primijenjenoj *Podljestvici uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja* (Pećnik i sur., 2009) stavovi se mjere Likertovom skalom od pet stupnjeva. Iako je ona popularna u istraživanjima koja ispituju stavove, njezino korištenje omogućuje samo grube procjene stavova o primjeni tjelesne kazne u odgoju i ne daje uvid u kvalitativne razlike u stavovima, odnosno ono što se nalazi u pozadini svake zaokružene brojke. U budućim istraživanjima poželjno je ispitati stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece i drugačijim načinima, na primjer putem intervjua ili korištenjem iste Podljestvice, ali uz popratni intervju kojim bi se objasnili zaokruženi odgovori. Na taj bismo način mogli dobiti preciznije informacije te bi one mogle kvalitetnije

usmjeriti aktivnosti usmjerene na promjenu stavova šire javnosti o tjelesnom kažnjavanju djece, kao i na suzbijanje korištenja tjelesne kazne u odgoju.

Način na koji su mjerene varijable iskustva i znanja također je jedno od metodoloških ograničenja ovog istraživanja. Te su varijable, zbog nastojanja da upitnik ne bude vremenski previše zahtjevan za sudionike, mjerene sa po jednim pitanjem i svedene na dihotomne kategorije. Veća osjetljivost u mjerenju znanja i iskustva omogućila bi detaljniji uvid u njihovu povezanost sa stavovima. Dodatno, iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu ispitana su retrospektivno i moguće je da su pod utjecajem kasnijih iskustava i pogrešaka u dosjećanju.

Unatoč metodološkim ograničenjima, rezultati ovog istraživanja donose korisne spoznaje o stavovima studenata i studentica o tjelesnom kažnjavanju djece. Dobiveni rezultati pokazuju da su tjelesno kažnjavanje djece i donekle permissivni stavovi o njemu još uvijek prisutni u hrvatskom društvu i među studentima, posebno pripadnicima muškog roda. Otprilike desetina studentica (9,8%) i gotovo četvrtina studenata (23,3%) postiže prosječan rezultat u rasponu od 3 („niti se slažem, niti se ne slažem“) do 5 („u potpunosti se slažem“). U skladu s tim važno je ostvariti suradnju stručnjaka različitog profila u podizanju svijesti društva o ovom problemu i ostvarivanju većih pomaka u području prevencije zakonski zabranjenog tjelesnog kažnjavanja djece.

Zaključak

Provedeno istraživanje pokazalo je kako su stavovi studenata o primjeni tjelesne kazne u odgoju pozitivniji u odnosu na stavove studentica. Sukladno očekivanjima, rodne razlike u stavovima ovisile su o iskustvu s tjelesnim kažnjavanjem u djetinjstvu i vrsti studija. U prosjeku, razlika u stavovima studenata i studentica koji nisu imali iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu bila je manja od razlike između studenata i studentica koji su imali takvo iskustvo, pri čemu su i studentice i studenti s takvim iskustvom više odobravali tjelesno kažnjavanje od onih bez takvog iskustva. Isti obrazac rodnih razlika u stavovima dobiven je i u interakciji s vrstom studija. Razlika u stavovima studenata i studentica koji pohađaju studije usmjerene na sadržaje o djeci i odgoju u prosjeku je bila manja od iste razlike između studenata i studentica koji ne pohađaju takve studije, pri čemu su studentice i studenti sa studija koji su usmjereni na učenje o djeci i odgoju manje odobravali tjelesno kažnjavanje od onih sa studija koji nisu usmjereni na djecu i odgoj. Suprotno očekivanjima, razlika u stavovima studenata i studentica nije bila povezana s njihovim poznavanjem zakonske regulative tjelesnog

kažnjavanja u RH, iako je poznavanje zakonske regulative samo po sebi bilo povezano s manjim odobravanjem tjelesnog kažnjavanja.

Sveukupno, u skladu s postavljenim hipotezama, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako su stavovi studenata u većoj mjeri povezani s njihovim iskustvom od stavova studentica, što ima važne praktične implikacije. Ti rezultati sugeriraju da je u programima kojima se nastoji potaknuti razvoj negativnih stavova prema tjelesnom kažnjavanju djece (a tim putem i smanjiti stvarna primjena tjelesnih kazni), posebnu pažnju potrebno pridati stavovima muškaraca, koji su, s jedne strane, permissivniji od stavova žena, a s druge strane više povezani s iskustvom – kako s iskustvom vlastitog tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, tako i s obrazovnim iskustvom koje proizlazi iz sadržaja studijskih programa. Potrebna su dodatna istraživanja povezanosti stavova o primjeni tjelesne kazne u odgoju s varijablama ispitivanim u ovom radu, ali i s drugim čimbenicima formiranja tih stavova.

Literatura

- Ajduković, M. i Pećnik, N. (1994). Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 1(3), 269-276. <https://doi.org/10.3935/rsp.v1i3.584>
- Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 367-412. <https://hrcak.srce.hr/file/142238>
- Akmatov, M.K. (2011). Child abuse in 28 developing and transitional countries – results from the Multiple Indicator Cluster Surveys. *International Journal of Epidemiology*, 40(1), 219-227. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20943933/>
- Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Mate.
- Berk, L. (2015). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap.
- Biddulph, S. (2006). *Odgoj dječaka: Zašto su dječaci različiti i kako im pomoći da postanu sretni i uravnoteženi*. Naklada Kosinj.
- Bilić, V. i Bilić, P. (2013). Učestalost i povezanost različitih oblika roditeljskog kažnjavanja s osjećajima i reakcijama djece. *Nova prisutnost*, 11(2), 215-234. <https://hrcak.srce.hr/106393>
- Bittner, S. i Newberger, E.H. (1981). Pediatric understanding of child abuse and neglect. *Pediatrics in Review*, 2(7), 197-207. <https://doi.org/10.1542/pir.2-7-197>
- Bohner, G. (2003). Stavovi. Hewstone, M. i Stroebe, W. (Ur.), *Uvod u socijalnu psihologiju: europske perspektive* (str. 195-236). Naklada Slap.
- Bojić, I., Brajković, S., Habek, S., Hitrec, G., Horvat, M., Makvić, K., Mataga Tintor, A., Orešković Vrbaneć, S., Stanić, S. i Trbus, M. (2015). *Svi smo mi sustav*. Udruga roditelja „Korak po korak“.
- Council of Europe (2007). *Eliminating corporal punishment: A human rights imperative for European's children*. Council of Europe Publishing.
- Cvrtnjak, I. i Miljević-Riđički, R. (2015). Očevi Nekad i danas. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 113-122. <https://hrcak.srce.hr/152314>
- End Violence Against Children (2022). *End Corporal Punishment*. <https://endcorporalpunishment.org/mauritius-prohibits-all-corporal-punishment/>
- Eurostat (2022). *Mean age of women at childbirth and at birth of first child*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00017/default/table?lang=en>
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford University Press.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS* (3rd Edition). SAGE Publications Ltd.

- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128(4), 539–579. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.539>
- Gershoff, E. T. (2008). *Report on physical punishment in the United States: What Research Tells Us About Its Effects on Children*. Center for Effective Discipline.
- Holden, G.W. (1997). *Parents and the dynamics of child rearing*. Westview Press.
- Holden, G.W. (2002). Perspectives on the effects of corporal punishment: Comment on Gershoff (2002). *Psychological Bulletin*, 128 (4), 590-595. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.590>
- Holden, G. W. (2021). *Parenting: A dynamic perspective*. SAGE.
- Jex, S. i Britt, T. (2008). *Organizational psychology: A scientist-practitioner approach*. Hoboken, J. Wiley & Sons, Inc.
- Kim, H. (2013). Statistical notes for clinical researchers: assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative Dentistry and Endodontics*, 38(1), 52-54. <https://doi.org/10.5395/rde.2013.38.1.52>
- Kish, A. i Newcombe, P. (2015). “Smacking never hurt me!: Identifying myths surrounding the use of corporal punishment”. *Personality and Individual Differences*. 87, 121-129. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.07.035>
- Kušević, B. (2011). Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju. *Pedagoški istraživanja*, 8(2), 297-307. <https://hrcak.srce.hr/116663>
- Kuterovac Jagodić, G., Keresteš, G., Marušić, I. i Vizek Vidović, V. (2003). *Poimanje djeteta i percepcija dječjih prava u Hrvatskoj: Rezultati empirijskog istraživanja 10. Ljetne psihološke škole studenata i nastavnika Odsjeka za psihologiju u Zagrebu*. FF Press.
- Marović, Z. (2009). Ne smiješ plakati, ti si dječak. *Dijete, vrtić, obitelj*. 15(58), 18-23. <https://hrcak.srce.hr/128503>
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap.
- Moir, A. i Jessel, D. (1995). *Muški spol ženski spol*. Izvori.
- Mummendey, A. (2003). Agresivno ponašanje. Hewstone, M. i Stroebe, W. (Ur.), *Uvod u socijalnu psihologiju: europske perspektive* (str. 261-290). Naklada Slap.
- Novoselec, P. (2007). *Opći dio kaznenog prava*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- O'Rourke, D. i Lakner, E. (1989). Gender bias: analysis of factors causing male underrepresentation in surveys. *International Journal of Public Opinion Research*, 1(2), 164–176. <https://doi.org/10.1093/ijpor/1.2.164>

- Parke, R. D. (2002). Punishment revisited-Science, values, and the right question: Comment on Gershoff (2002). *Psychological Bulletin*, 128(4), 596–601. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.596>
- Pećnik, N. (1996). Fizičko kažnjavanje na razmeđu zlostavljanja djece i društvenog prihvaćenog roditeljskog ponašanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 3 (1), 133-141. <https://hrcak.srce.hr/198156>
- Pećnik, N. (1998). Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 5 (1), 7-25. <https://hrcak.srce.hr/198504>
- Pećnik, N. (2006). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Naklada Slap.
- Pećnik, N., Radočaj, T. i Tokić, A. (2009). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. *Društvena istraživanja*, 3(113), 625-646. <https://hrcak.srce.hr/72434>
- Pećnik, N. i Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Preuschoff, G. (2006). *Odgoj djevojčica: Zašto su djevojčice različite i kako im pomoći da budu sretni i jaki kad odrastu*. Naklada Kосinj.
- Quinn N. (2003). Cultural selves. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1001, 145–176. <https://doi.org/10.1196/annals.1279.010>
- Raboteg-Šarić, Z. (2001). Komunikacija između djece i roditelja. S. Baloban (Ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici* (str. 221-253). Glas Koncila.
- Rajter, M. (2013.). *Obiteljski stresori i obilježja obitelji kao prediktori roditeljskog nasilja nad djecom*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Rajter, M., Trbus, M. i Pećnik, N. (2016). Socio-demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(2), 211-234. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v23i2.135>
- Reading, R., Bissell, S., Goldhagen, J., Harwin, J., Masson, J., Moynihan, S., Parton, N., Pais, S.M., Thoburn, J. i Webb, E. (2009). Promotion of children's rights and prevention of child maltreatment. *Lancet*, 373, 332–343. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61709-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61709-2)
- Ripoll-Núñez, K. J., i Rohner, R. P. (2006). Corporal punishment in cross-cultural perspective: directions for a research agenda. *Cross-Cultural Research: The Journal of Comparative Social Science*, 40(3), 220–249. <https://doi.org/10.1177/1069397105284395>
- Stigler, J. W., i Perry, M. (1988). Mathematics learning in Japanese, Chinese, and American classrooms. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1988(41), 27–54. <https://doi.org/10.1002/cd.23219884104>

Trbus, M., Rajčić, H. i Rajter, M. (2015). *Svako dijete ima pravo biti sigurno od nasilja*. Udruga roditelja „Korak po korak“.

Vidović, L. (2008). Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15(1), 303-320. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/89326>

Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M. i Miljković, D. (2014). *Psihologija obrazovanja*. IEP-VERN.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. Narodne novine, 70/17, 126/19, 84/21, 114/22.

PRILOZI

Prilog A

Poziv na sudjelovanje u istraživanju i upitnik za sudionike

Neki čimbenici povezani sa stavovima studenata o tjelesnom kažnjavanju

Drage studentice i dragi studenti,

Pozivam vas da sudjelujete u istraživanju koje provodim za svoj diplomski rad na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom prof. dr. sc. Gordane Keresteš. Cilj istraživanja je ispitati što studenti misle o primjeni tjelesnih kazni u odgoju djece. Vaše sudjelovanje sastojalo bi se od ispunjavanja *online* upitnika, za što je potrebno oko 10 minuta. Uz pitanja o Vašem mišljenju o tjelesnim kaznama, upitnik sadrži i nekoliko pitanja o sociodemografskim podacima.

Vaše je sudjelovanje u potpunosti anonimno, a podaci će biti dostupni samo mentorici i meni. Svi će se podaci analizirati i prezentirati isključivo na grupnoj razini te se rezultati ni na koji način neće moći povezati s nekim pojedinačno. Razina neugode u ovom istraživanju neće biti veća od uobičajene. Ispunjavanje upitnika je dobrovoljno i u svakom trenutku možete odustati od daljnjeg ispunjavanja.

Ako imate bilo kakvih pitanja, možete mi se javiti na e-mail: matijagalesic@gmail.com.

Zanimaju li Vas rezultati istraživanja, možete ih saznati tako da mi se javite putem e-maila ili da, za nekoliko mjeseci, potražite moj diplomski rad u Nacionalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova ZIR (<https://zir.nsk.hr/>).

Istraživanje je odobrilo Etičko povjerenstvo Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ako imate pritužbe na postupak istraživanja, javite se na e-mail etikapsi@ffzg.hr.

Unaprijed Vam zahvaljujem na sudjelovanju,

Matija Galešić.

Pritiskom na tipku „Dalje“ dajete svoj informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju.

1. Dob : ____ (upišite navršene godine života)
2. Rod : m/ž/ne želim se opredijeliti
3. Jeste li upisani na preddiplomski ili diplomski studij?
 - a. Preddiplomski
 - b. Diplomski
4. Upišite naziv fakulteta i točan naziv studijskog smjera koji studirate:
5. Odrastao/la sam u mjestu veličine:
 - a. do 2 000 stanovnika
 - b. od 2 000 do 10 000 stanovnika
 - c. od 10 000 do 100 000 stanovnika
 - d. preko 100 000 stanovnika
6. Trenutno živim u mjestu veličine:
 - a. do 2 000 stanovnika
 - b. od 2 000 do 10 000 stanovnika
 - c. od 10 000 do 100 000 stanovnika
 - d. preko 100 000 stanovnika
7. Procijenite prosječne mjesečne prihode Vaše obitelji:
 - a. Manji od 2.500 kn po članu kućanstva

- b. 2.501-5.000 kn po članu kućanstva
 - c. 5.001-7.000 kn po članu kućanstva
 - d. 7.001-10.000 kn po članu kućanstva
 - e. Više od 10.001 kn po članu kućanstva
8. Planirate li se u budućoj karijeri baviti radom s djecom?
- a. Sigurno ne
 - b. Vrlo vjerojatno ne
 - c. Nisam siguran/na
 - d. Vrlo vjerojatno da
 - e. Sigurno da
9. Svaki oblik tjelesnog kažnjavanja djeteta u Republici Hrvatskoj je zakonom zabranjen.
- T N

Molim Vas da na sljedeća dva pitanja odgovorite uzimajući u obzir definiciju u nastavku.

Tjelesno kažnjavanje je svaka primjena sile u odgoju djeteta, bez obzira na to je li izazvala ozljedu ili ne.

10. U svom sam djetinjstvu bio/la izložen/a tjelesnom kažnjavanju od strane neke (barem jedne) odrasle osobe koja je brinula o meni.
- T N

11. Poznajem barem jednu osobu (brat, sestra, susjed, prijatelj, rođak i sl.) koja je bila (ili još uvijek je) tjelesno kažnjavana.
- T N

Na ljestvici od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) označite koliko se slažete sa svakom od navedenih tvrdnji.

12. Dijete treba nekada dobiti dobre batine kako bi zapamtilo lekciju.
- 1 2 3 4 5
13. Za pravilan odgoj djece nužno je ponekad udariti dijete.
- 1 2 3 4 5
14. Opravdano je udariti dijete kako bi zapamtilo što ne smije raditi.
- 1 2 3 4 5
15. Opravdano je udariti dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga.
- 1 2 3 4 5
16. Nekada je u redu udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu.
- 1 2 3 4 5
17. Opravdano je udariti dijete ako je ono udarilo nekoga drugog, da mu pokažemo kako to boli.
- 1 2 3 4 5

Procijenite stav **svoje majke** o tjelesnom kažnjavanju djece na ljestvici od 1 do 5.

Snažno je protiv tjelesnog kažnjavanja	Umjereno je protiv tjelesnog kažnjavanja	Nije ni protiv niti za tjelesno kažnjavanje	Blago podržava tjelesno kažnjavanje	Čvrsto podržava tjelesno kažnjavanje
1	2	3	4	5

Procijenite stav **svog oca** o tjelesnom kažnjavanju djece na ljestvici od 1 do 5.

Snažno je protiv tjelesnog kažnjavanja	Umjereno je protiv tjelesnog kažnjavanja	Nije ni protiv niti za tjelesno kažnjavanje	Blago podržava tjelesno kažnjavanje	Čvrsto podržava tjelesno kažnjavanje
1	2	3	4	5

Mnogo je djece i mladih za vrijeme svog odrastanja bilo podvrgnuto nekom obliku tjelesnog kažnjavanja te se tjelesna kazna smatrala opravdanom. Ako ste Vi imali takvo iskustvo, želim Vam reći da mi je žao što ste kroz to prošli. Vjerujem da se u Vama mogu probuditi osjećaji ljutnje, frustracije, nelagode ili tuge zbog toga te Vam želim reći da su ti osjećaji sasvim prirodni. Kakvo god da je djetetovo ponašanje u nekom trenutku, tjelesna kazna nije opravdana i dijete ju ni u kojem slučaju ne zaslužuje.

Molim Vas da pritiskom na tipku „submit“ podnesete svoje odgovore.

Osim što ni jedno dijete ne zaslužuje biti tjelesno kažnjeno, u Republici Hrvatskoj tjelesna kazna je zakonom zabranjena od 1999. godine. Hvala Vam što ste odvojili vrijeme za ispunjavanje ovog upitnika i što ste iskreno podijelili svoje iskustvo. Ako osjećate potrebu pročitati nešto više o ovoj temi ili razgovarati s nekim, u nastavku se nalazi nekoliko poveznica na kojima se mogu naći korisne informacije i kontakti.

<https://www.psihelp.hr/>

<https://www.tesa.hr/>

<https://www.czm.hr/>

<https://dpp.hr/>

Pomoglo bi mi kad biste poveznicu na ovo istraživanje prosljedili svojim kolegicama i kolegama.

Prilog B - Odobrenje Etičkog povjerenstva Odsjeka za psihologiju Filozofskog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za provedbu istraživanja.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Psychology

Klasa:
Ur.broj:
Zagreb,

Etičko povjerenstvo
Odsjek za psihologiju Filozofski
fakultet Sveučilište u Zagrebu
I. Lučića 3, Zagreb

Rbr.: EPOP_2021_22_38

7. srpnja 2022.

ODOBRENJE ZA PROVEDBU ISTRAŽIVANJA

Odobrava se provedba istraživanja pod nazivom: ***Neki čimbenici povezani sa stavovima studenata o tjelesnom kažnjavanju djece*** u svrhu izrade diplomskog rada studentici **Matiji Galešić** pod mentorstvom **prof. dr. sc. Gordane Keresteš**.

Na temelju uvida u nacrt i plan provedbe istraživanja, te u sve psihologijske instrumente i postupke čija se primjena planira, *Etičko povjerenstvo* Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu zaključilo je da istraživanje udovoljava načelima propisanim Kodeksom etike psihološke djelatnosti Hrvatske psihološke komore i ostalim relevantnim etičkim kodeksima, te Povjerenstvo odobrava njegovu provedbu. Ovo odobrenje vrijedi za sve predložene postupke u okviru istraživačkog nacrta.

Predsjednik Etičkog povjerenstva

Prof. dr. sc. Zvonimir Galić

Filozofski fakultet, Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
Tel./Phone: +385 (0)1 4092 187, Fax: +385 (0)1 4092 037
OIB: 90633715804, E-mail: psy@ffzg.hr, URL: <http://psihologija.ffzg.unizg.hr/>

Prilog C

Kategorizacija studija prema zastupljenosti sadržaja vezanih za djecu.

Zastupljeni sadržaji o djeci ($n = 138$)	Nisu zastupljeni sadržaji o djeci ($n = 129$)	Nekategorizirano ($n = 34$)
<ul style="list-style-type: none"> - Psihologija (50) - pedagogija i informacijske znanosti - pedagogija i anglistika - Pedagogija i Engleski jezik i književnost (dvpredmetni studiji) - pedagogija i anglistika - Ffos, pedagogija i hrvatski jezik i književnost - ERF - socijalna pedagogija - pedagogija i sociologija - sociologija - ERF - Erf, rehabilitacija - Logopedija (11) - MEF (12) - Sestrinstvo (6) - Zdravstveno veleučilište - stručni studij radne terapije - FFZG, anglistika, nastavnički smjer; primijenjena lingvistika - KIF (6) - pedagogija (jednopedmetni; 3) - PMF matematika nastavnički - Pravo - socijalni rad (6) - Pravo (5) - Učiteljski (8) - rani i predškolski odgoj i obrazovanje (8) - Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu - Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku, nastavnički smjer - Stomatoloski fakultet (4) - Sveučilište u Zadru jednopedmetni studij povijesti - Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju, Odjel za etnologiju i antropologiju - Muzička akademija, Teorija glazbe 	<ul style="list-style-type: none"> - Strojarstvo (3) - Farmacija (6) - Farmaceutsko-biokemijski fakultet, medicinska biokemija - FERIT - računarstvo - geoinformatika - FERIT, stručni studij računarstva - FERIT, Mrežne tehnologije - FER (16) - pmf fizika - PMF diplomski studij kemije - smjer: istraživački - PMF - istraživački fizika - Pmf, molekularna biologija - Ekonomija (37) - Fšdt-drvena tehnologija (2) - Fšdt-šumarstvo - Prevoditeljski studij talijanistike, Etnologija i antropologija - Agronomski fakultet (2) - Novinarstvo (2) - Politologija (6) - Prehrambena tehnologija (3) - Prehrambeno-biotehnoški fakultet, Nutricionizam (2) - informatika - Akademija likovnih umjetnosti, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina, smjer slikarstvo - Akademija likovnih umjetnosti , odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina smjer kiparstvo - Vern, turizam - Hrvatsko vojno učilište, Vojno vođenje i upravljanje (7) - TVZ - TVZ Računarstvo - Nautika - Sveučilište u Zadru - Odjel za informacijske znanosti - FSB - FSB, Automatika u proizvodnji - FFZG 	<ul style="list-style-type: none"> - Pmf geografija - Geografija - Geografija i teologija - PMF matematika (5) - Odjel za fiziku (2) - FFZG (12) - Filozofski fakultet - Sveučilište u Zadru, španjolski jezik i književnost te jezik i komunikacija u višejezičnom društvu - Sveučilište u Zadru, Njemački jezik i književnost, lingvistika - Sveučilište u Zadru, ruski jezik i književnost, filozofija - Sveučilište u Zadru; Engleski i francuski jezik - Sveučilište u Zadru, Germanistika i Rusistika - Anglistika i hispanistika - fhs - Sveučilište u Zadru: latinski jezik i rimska književnost, povijest - <i>*4 osobe nisu ništa napisale</i>

<ul style="list-style-type: none"> - ZVU, fizioterapiia 	<ul style="list-style-type: none"> - Sveučilište Sjever, Multimedija, oblikovanje i primjena - FPZG - Fakultet prometnih znanosti, smjer cestovni promet. - informacijske znanosti - građevinarstvo - Odjel za matematiku, Financijska matematika i statistika - Pbf magistra inženjerska molekularne biotehnologije - FKIT - Međunarodni odnosi i diplomacija - Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku - Kultura, mediji i menadžment - Veterinarski fakultet (2) - građevinarstvo - Sveučilište u Zagrebu, Akadema likovnih umjetnosti, Odsjek za konzerviranje i restauriranje umjetnina (integrirani studij) - Fbf - arheologija - Fakultet agrobiotehničkih znanosti u Osijeku, smjer Agroekonomika - Zdravstveno veleučilište, Medicinsko-laboratorijska dijagnostika - Digitalni marketing - Geodezija - programsko inženjerstvo 	
--	---	--

Prilog D

Grafički prikaz distribucije rezultata na zavisnoj varijabli stavova o tjelesnom kažnjavanju djece ($N = 301$).

